

Turizam zaštićenih područja

Mlađan Sekulić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:002437>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-20**

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZA MENADŽMENT
U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
OPATIJA, HRVATSKA

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

Diplomski sveučilišni studij

MARIJA MLAĐAN SEKULIĆ

Turizam zaštićenih područja

Tourism of protected areas

Diplomski rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

Diplomski sveučilišni studij

Turizam zaštićenih područja

Tourism of protected areas

Diplomski rad

Kolegij: Ekonomska održivost turizma

Student: Marija Mlađan Sekulić

Mentor: izv. prof. dr. sc. Daniela Soldić Frleta

Matični broj: ds3801

Opatija, travanj 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

**IZJAVA STUDENTA - AUTORA
O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG/DOKTORSKOG
RADA**

Marija Mlađan Sekulić
(ime i prezime studenta)

ds3801,
(Matični broj studenta)

Izjavljujem da kao student - autor Diplomskog rada dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja **otvorenog pristupa završnim / diplomskim / doktorskim radovima** trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog Choose an item. rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije **CC BY** Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

Opatija, 8.8.2023.

Student - autor:

(potpis)

SAŽETAK

Turizam zaštićenih područja predstavlja specifičan oblik turizma čija je provedba iznimno kompleksna s obzirom da se turizam odvija na prostorima koji su dio prirodne baštine destinacije. Zbog posebnosti prostora na kojem često obitavaju ugrožene životinjske i biljne vrste potrebno je strogo urediti u kojoj mjeri čovjek smije utjecati na konkretan okoliš, te kako će se ujedno provoditi turističke aktivnosti i očuvati zaštićene vrste. U Hrvatskoj dva najveća i najpoznatija nacionalna parka su Nacionalni park Plitvička jezera i Nacionalni park Krka. Spomenuti nacionalni parkovi privlače veliki broj gostiju iz svih dijelova svijeta, što može imati pozitivne i negativne učinke. Pozitivni učinci očituju se kroz promociju Hrvatske kao turističke destinacije, te kroz porast BDP – a i stope zapošljavanja unutar turizma. S druge strane, negativni učinci očituju se kroz ugrožavanje prirodnih staništa brojnoj flori i fauni. Empirijskim istraživanjem došlo se do zaključka kako su posjetitelji NP Plitvička jezera i NP Krka u prosjeku zadovoljni turističkom ponudom i uslugom, no otvora se pitanje kako se ponuda i usluga mogu dodatno unaprijediti bez štetnog utjecaja na okoliš.

Ključne riječi: turizam; zaštićena područja, NP Plitvička jezera, NP Krka, turistička ponuda, turistička potražnja

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TURIZAM I NJEGOVI UČINCI.....	2
2.1. <i>Utjecaj turizma na gospodarstvo</i>	<i>3</i>
2.2. <i>Utjecaj turizma na okoliš.....</i>	<i>7</i>
2.3. <i>Utjecaj turizma na kulturu i društvo.....</i>	<i>8</i>
3. TURIZAM U ZAŠTIĆENIM PROSTORIMA	10
3.1. <i>Definicija zaštićenih područja</i>	<i>10</i>
3.2. <i>Klasifikacija zaštićenih područja prema IUCN – u</i>	<i>12</i>
3.3. <i>Turizam u zaštićenim područjima.....</i>	<i>15</i>
4. STUDIJA SLUČAJA – NACIONALNI PARK PLITVIČKA JEZERA I NACIONALNI PARK KRKA 17	
4.1. <i>Ponuda i potražnja NP Plitvička jezera</i>	<i>17</i>
4.2. <i>Ponuda i potražnja NP Krka</i>	<i>26</i>
4.3. <i>Usporedba turističkih obilježja NP Plitvička jezera i NP Krka</i>	<i>34</i>
4.4. <i>Stavovi ispitanika</i>	<i>37</i>
4.5. <i>Ograničenja istraživanja.....</i>	<i>48</i>
5. ZAKLJUČAK	49
POPIS REFERENCI.....	50
Popis ilustracija	56

1. UVOD

Tema ovog diplomskog rada je turizam u zaštićenim područjima. Turizam u zaštićenim područjima postaje sve atraktivniji oblik turizma, no zbog spajanja prirodnih elemenata i utjecaja ljudi, njegova provedba je često vrlo izazovna.

Unutar ovog diplomskog rada fokus je na specifični oblik turizma kao što je turizam u zaštićenim područjima. Svrha rada je prikazana teorijska znanja primijeniti na stvarne primjere iz prakse – Nacionalni park Plitvička jezera i Nacionalni park Krka.

Cilj rada je utvrditi stavove i percepcije turista o ponudi u navedenim nacionalnim parkovima, kao i utvrditi njihove motive dolaska te stupanj zadovoljstva posjetom, stoga je provedeno anketno istraživanje.

S ciljevima istraživanja povezana su i istraživača pitanja koja čine polazišnu točku:

1. Što se podrazumijeva pod pojmom „turizam u zaštićenim prostorima“?
2. Kakva su obilježja turističke ponude i potražnje NP Plitvička jezera i NP Krka?
4. Kakvi su stavovi posjetitelja o turizmu NP Plitvička jezera i NP Krka?
5. Na koji način se može unaprijediti razvoj turizma na načelima održivosti u analiziranim područjima?

U radu su korištene različite znanstvene metode, a posebno treba naglasiti metodu desk analize, sinteze komparativnu metodu, te deskriptivne statistike.

2. TURIZAM I NJEGOVI UČINCI

Turizam kao skup odnosa i pojava generira različite skupine učinaka, to su: ekonomski , socio – kulturni okolišni učinci turizma. Utjecaji svaki od ovih učinaka mogu biti i pozitivni i negativni, a krajnji cilj upravo je umanjiti te negativne, i pospješiti pozitivne učinke. Prvenstveno je važno napraviti distinkciju između funkcija koje turizam ima. Osnovne funkcije suvremenoga turizma dijele se na (Pivčević i Mandić 2012):

- „*društvene* (humanističke, neekonomske) i
- *ekonomske*“.

Društvene funkcije turizma proizlaze iz njegova doprinosa društvenoj koheziji, razumijevanju različitih kultura i promicanju međuljudskih odnosa te obogaćivanju svjetonazora. Društvene odnosno socijalne funkcije turizma mogu se dodatno podijeliti na one s posrednim djelovanjem – obrazovne, socijalne i političke funkcije, te one se neposrednim djelovanjem – zdravstvene, kulturne i rekreacijske funkcije (Pirjevac, 1998). S druge strane, *ekonomske funkcije turizma* su usmjerene na postizanje konkretnih gospodarskih učinaka kroz turističku potrošnju, izvoz roba i usluga, investicije, razvoj nedovoljno razvijenih područja, poboljšanje devizne bilance i slično. Osim toga, na razini poduzeća i organizacija, turizam generira prihode i potiče zapošljavanje, a uz to može biti i snažan pokretač razvoja nedovoljno razvijenih područja putem otvaranja novih radnih mjesta i infrastrukturnih ulaganja (Pirjevac, 1998).

Oba dvije navedene funkcije međusobno su povezane te se dopunjavaju, stvarajući kompleksan društveno – ekonomski utjecaj.

Nadalje, nekoliko je različitih oblika turizma koji se određuju prema različitim kriterijima.

U skladu s time, turizam se razlikuje prema (Hrvatska enciklopedija):

1. „trajanju boravka – npr. izletnički, vikend, boravišni,
2. stupnju mobilnosti turista – npr. mobilni, tranzitni,
3. dobnoj strukturi turista – npr. dječji, obiteljski,
4. nacionalnoj pripadnosti – npr. domaći, inozemni,
5. načinu organizacije putovanja – npr. individualni, organizirani,
6. broju sudionika – npr. individualni, grupni,
7. godišnjem dobu – npr. ljetni, zimski
8. prostornom obuhvatu – npr. lokalni, regionalni, nacionalni, međunarodni,
9. prostoru na kojem se odvija turističko putovanje – npr. primorski, seoski, gradski,
10. utjecaju na platnu bilancu – aktivni, pasivni,

11. te ostale vrste turizma.“

Češća i jednostavnija podjela turizma je na masovni i alternativni odnosno održivi turizam. Masovni turizam podrazumijeva veliki broj turista, često organizirana putovanja s paket – aranžmanima unaprijed osmišljenim po niskim cijenama, dok s druge strane održivi turizam predstavlja alternativu klasičnoj ponudi i predviđenom ponašanju turista te nudi aktivnosti koje su u ravnoteži s okruženjem a s ciljem stavljanja motiva turista u potpuni fokus (Čavlek, 2011). Protuteža masovnom turizmu su specifični oblici turizma koji je produkt suvremenih turističkih tendencija. Specifični oblici turizma fokus stavljaaju na individualne potrebe i želje turista, a od alternativnog turizma se razlikuju u tome što je kvaliteta podignuta na još višu razinu u smislu stvaranja personalizirane ponude za svakog posjetitelja. Specifični oblici turizma definiraju se kao turistička kretanja uvjetovana određenim motivima koji turiste pokreće na putovanje u destinacije gdje je turistička ponuda prilagođena sadržajima, proizvodima i cijenom, ostvarenju željenoga doživljaja odnosno specifičnog interesa turista (Jadrešić, 2010). U ovom smislu postoji čak 73 vrste turizma, a među najpoznatije se ubrajaju aktivni turizam, gastronomski turizam, dentalni turizam, seoski turizam, kulturni turizam, kongresni turizam, vjerski, nautički turizam, sportski turizam i zdravstveni turizam,... (Vrste turizma, Hrvatska enciklopedija).

Turizam je danas globalna masovna pojava zbog čega na svjetskoj razini stvara pozitivne ali i negativne učinke na gospodarstvo, okoliš, kulturu i društvo.

2.1. Utjecaj turizma na gospodarstvo

Značaj turizma za državnu ekonomiju iznimno je velik, prvenstveno radi postotka zaposlenih, a zatim i zbog udjela u cjelokupnom BDP – u. Koncul (2009) navodi sljedeće faktore kojim se direktno ili indirektno formira utjecaj turizma na BDP a to su: raspoloživost resursa, društvena i politička stabilnost destinacije, stanje stručnog kadra, ponašanje i navike te investicije.

Potražnja turista za resursima važan je element turizma jer upravo te želje ili potrebe turista dovode do mogućnosti unovčavanja prirodnih ili ljudski stvorenih javnih dobra (Miljković, 2018). Zato se može reći kako kvaliteta turističke destinacije primarno ovisi o raspoloživim resursima koje mogu ponuditi zainteresiranim skupinama. Raznolikost raspoloživih resursa dovest će do privlačenja turista različitih preferencija, što će rezultirati uspjehu na tržištu te konačno pozitivnom utjecaju na BDP i cjelokupno gospodarstvo.

Osim resursa, za turiste je jednako važno da u destinaciji koju namjeravaju posjetiti vlada politička i društvena stabilnost. Stabilnost na ovom planu važna je prvenstveno zbog sigurnosti, ne uznemiravanja na putovanju na primjer prosvjedima ili neredima i slično. Drugim riječima, nestabilnost unutar države uzrokovat će nepovjerenje prema turističkoj destinaciji što će dovesti do smanjena broja dolazaka turista te onemogućiti visoke doprinose BDP – u (Renko, 2009).

Ako se govori o visoko kvalitetnoj turističkoj ponudi ona podrazumijeva, ili se može reći da nastaje djelovanjem stručnog turističkog kadra unutar destinacije. Stručno znanje u turizmu na svim razinama jednako je potrebno kao i u svim ostalim djelatnostima, te s njegovom razinom raste i produktivnost koja dovodi do većih prihoda BDP – u odnosno gospodarstvu (Koncul, 2009).

Kada je riječ o navikama i ponašanju, treba naglasiti kako su važne navike odnosno ponašanje kako turista tako i lokalnog stanovništva odnosno turističkih djelatnika odabrane destinacije. Ponašanje i navike potencijalnih posjetitelja u koje se uvrštava njihova sklonost prema putovanjima, potrošačke navike te običaji, stvaraju turističku potražnju te time indirektno formiraju turističku ponudu, a ponašanje i navike turističkih djelatnika destinacije postaju važni kada turist dođe s njima u kontakt (Williams, 2004). Zadovoljstvo turista zaposlenima te njihovom ophođenju prema njima, te zadovoljstvo ponude stvaraju dobar imidž destinaciji, čime će rasti i prihodi u turizmu te posljedično i u gospodarstvu.

U konačnici su tu i investicije kojima se potiče razvoj turizma u nekoj državi. Kako bi investicije dovele do visoke razine konkurentnosti na tržištu treba ih se provoditi ciljano i planirano (Pirjevac, 1998). U suprotnome, neće doći do nikakvog ili vrlo malog povećanja doprinosa turizma gospodarstvu.

Iako se navedeni faktori trenutno promatraju zasebno, važno je naglasiti kako su u praksi oni usko povezani te često ovise jedan o drugome. Ako samo jedan od faktora nije zadovoljen u potpunosti, može narušavati ostale te dovesti do nezadovoljstva turista te širenja negativnih stavova o destinaciji.

Senčar et al (2003) navodi kako turizam može:

- utjecati na gospodarstvo putem investicija domaćih i stranih subjekata,

- imati pozitivan učinak na povećanje dohotka u državi,
- smanjiti broj nezaposlenih,
- ubrzati infrastrukturne promjene,
- utjecati na razvoj marginaliziranih geografskih područja, i
- unaprijediti raznolikost gospodarstva i uspostaviti inovativne oblike ekonomske povezanosti.

Osim toga turizam utječe na poticanje stranih investicija te na razvoj infrastrukture (Krešić, 2017). S obzirom na rastući broj turista, stvara se potreba proširenja i obnavljanja turističkih destinacija te razvijanja novih turističkih odredišta. Takve promjene unutar destinacije podrazumijevaju izgradnju i modernizaciju hotela, turističkih objekata, prometne infrastrukture, turističkih atrakcija i slično. Ovakve investicije unapređuju turističko iskustvo posjetitelja, ali utječu i na stvaraju nova radna mjesta, što bi drugim riječima značilo da direktno utječu na zaposlenost odnosno BDP države (Mikulić, 2022).

Turistička potrošnja je ishodište ekonomskih učinaka turizma. Turistička potrošnja ima pozitivan utjecaj kako na lokalnu ekonomiju tako i na cjelokupno ekonomsko stanje unutar države s obzirom da turisti zarađeni kapital troše na usluge destinacije kao što su gastronomija, prijevoz, kupovina, aktivnosti, ... (Krešić, 2017). Ovakva potrošnja obuhvaća različite sektore, povećava prihode destinacijskim poduzećima i doprinosi lokalnom tržištu, te malim i srednjim poduzetnicima i obrtnicima (Aralica, 2014).

Važnost turizma je u daljnjem porastu, no s time dolazi i do negativnih učinaka ovisnosti gospodarstva o kvaliteti turističke sezone, odnosno o broju i potrošnji gostiju. Promatrano u usporedbi s ostalim zemljama EU, Hrvatska je ovisnija o prihodima od turizma u usporedbi sa svojim mediteranskim konkurentima (Državni ured za reviziju, 2022)

Godina 2018. i 2019. ostvarivale su rekordne turističke prihode, koji su tada iznosili velikih 18,3 i 21 % BDP-a (Turizam u brojkama, 2019). Zbog pandemijske krize, tijekom 2020. i 2021. godine došlo je do naglog pada prihoda koji su se smanjili na 9,6 i 15,9 % BDP-a (Državni zavod za statistiku, 2021). I ovako prepolovljeni prihodi i dalje su, ako se izraze kao udjel u BDP-u, uvjerljivo najveći u Europskoj uniji, u čemu se vide negativni učinci za Hrvatsku (Eurostat, 2021).

Tablica 1. Prihodi od turizma

Prihodi od turizma			
	2020.	2021.	INDEKS 2021./2020.
BDP (u mil. EUR)	50.224	57.232	114,0
PRIHODI OD TURIZMA (u mil EUR)*	4.813,5	9.121,8	189,5
UDJEL TURIZMA U BDP-u (u %)	9,6	15,9	166,3

*IZVOR: Hrvatska Narodna Banka

Izvor: Turizam u brojkama 2021.: *Prihodi od turizma*

Treba se zaključiti kako turizam u svakom slučaju doprinosi BDP – u odnosno ekonomiji države, no kada se pokušava konkretno izračunati njego utjecaj ili udio u gospodarstvu dolazi se do određenih problema. Prilikom izračuna probleme stvaraju nejasne definicije usluga koje podrazumijevaju nenaplative usluge, neobračunate usluge i apstraktne troškove. Nenaplative usluge su one usluge u kojima nema ekonomske transakcije vezane za konkretno plaćanje već se ono provodi na druge načine kao što su recipročno ili barter plaćanje (Koncul, 2009). Kao primjer takvih usluga najčešće se uzimaju međusobna darivanja između domaćina i turista u vidu besplatnih izleta, razgledavanja ili popusta. S druge strane, neobračunate usluge su one usluge za koje je izvršeno plaćanje ali ono nikad nije i formalno obračunato (Čavlek, 2011). U većini slučajeva ovakve usluge se koriste kako bi se izbjeglo plaćanje poreza što može dovesti do dubljih ilegalnih radnji (Klarić, 2020). U konačnici, apstraktni troškovi su troškovi koji spadaju pod jednu djelatnost, a obračunavaju se u drugoj (Koncul, 2009). Isti autor, navodi kao primjer za posljednji slučaj situaciju u kojoj osoba turist kupi brod na turističkoj destinaciji koji koristi samo u vremenu koji tamo provodi, te kao vlasnik broda ne plaća njegov najam ali se isto smatra kao da plaća apstraktni najam sam sebi koji bi bio jednak cijeni broda koju je platio (Koncul, 2009).

Ne umanjujući ljepote i bogatstvo turističke ponude koje Hrvatska ima, ipak država ne bi trebala živjeti jedino i isključivo od turizma. Korona kriza koja je pogodila sve aspekte života, bitno je utjecala i na gospodarstvo, a najviše na turizam zbog ograničenosti putovanja koja upravo čine njegovu suštinu. Iako su krizom bile pogođene sve države, najviše su patile, a s posljedicama se nose i dalje, upravo one koje sve svoje proizvodne i ulagačke snage ulažu u većoj mjeri u turizam, a isti problem imala je i Hrvatska (Klarić, 2020). Kada se turizam makne iz fokusa, država ne bi mogla u trenutnoj situaciji opstati kroz dugo razdoblje. Upravo zato je važno, ulagati u turističku ponudu i pratiti promjene na tržištu, no ne očekivati kako cjelokupno gospodarstvo može napredovati zbog jedne ili više uzastopnih rekordnih turističkih sezona.

2.2. Utjecaj turizma na okoliš

More, planine, rijeke, ostali prirodni resursi ili ljudski stvorene atrakcije, u što bi otpadali spomenici, crkve, muzeji te ostala povijesno – kulturna baština, predstavljaju primarne turističke atrakcije, što bi značilo da je okoliš nužan resurs za razvoj turizma te da je isti u potpunosti ovisan o njemu. Turizam koji stvara gotovo najveće prihode većini država svijeta isto tako ima i ogroman utjecaj na okoliš o kojem, kako je rečeno ranije, u potpunosti ovisi. Utjecaji turizma na okoliš mogu biti i pozitivni i negativni. Pozitivni utjecaji turizma na okoliš prvenstveno se odnose na oblike turizma koji se razvijaju u skladu s pravilima zaštite i očuvanja prirodnih resursa (Almeida – Garcia, 2015).

Mason (1995) navodi sljedeće pozitivne utjecaje koje turizam proizvodi za okoliš, to su:

- potiče mjere zaštite krajolika i okoliša
- potiče mjere zaštite životinja
- promiče osnivanje nacionalnih parkova, parkova prirode i rezervata
- pridonosi očuvanju spomenika prirode i kulture.

S druge strane, rastuća turistička potražnja zahtjeva sve snažnije iscrpljivanje prirodnih i okolišnih resursa, a sve s ciljem zadovoljavanja turističke potražnje. Upravo zbog prekomjernog iscrpljivanja, nastaju štetni utjecaji turizma na okoliš.

Štetni učinci turizma na okoliš očituju se kroz (Kružić, 2004) :

- povećanje emisije stakleničkih plinova, uzrokovane kontinuiranim razvojem prometne infrastrukture
- smanjenje vodenih resursa i povećanu potrošnju vode,
- prekomjerno korištenje pitke vode što dovodi do nestašice za lokalno stanovništvo
- povećana količina otpada te njegovo nepropisano zbrinjavanje,
- onečišćavanje voda ispuštanjem otpadnih voda iz turističkih objekata,
- narušavanje bioraznolikosti,
- povećano onečišćenje zraka zbog utjecaja prometa,
- narušavanje kulturnog integriteta i gubitak autohtonih obilježja turističkih destinacija.
- oštećivanje prirodne baštine zbog skupljanja endemičnih vrsta biljaka i životinja,
- nekontrolirana i često nezakonita gradnja kuća za odmor, i slično

Prepoznavanje navedenih negativnih učinaka turizma na okoliš dovelo je do potrebe za razvijanjem turizma koji bi dugoročno bio održiv te kojim bi se smanjili spomenute negativne posljedice turizma na okoliš s dodatnim ciljem povećavanja dobrobiti za stanovništvo općenito. Dosljedno tomu, na svjetskoj razini doneseno je nekoliko dokumenata, propisa i pravilnika kojima se regulira te potiče održivi razvoj turizma.

Održivi razvoj u turizmu trebao bi optimalno iskorištavati prirodne resurse kako bi bilo omogućeno funkcioniranje ekoloških procesa u normalnim uvjetima, trebao bi doprinositi očuvanju prirodne i kulturne baštine te bioraznolikosti, poštivati prirodnu i kulturnu autentičnost destinacije, tradicionalne vrijednosti i običaje lokalnog stanovništva te osigurati međukulturalnu toleranciju (United Nations Environment Programme, 2020). Uz navedeno, održivi razvoj u turizmu trebao bi i unaprijediti kako lokalnu tako i globalnu ekonomiju te izgraditi sustav odlučivanja u kojem bi se odluke temeljile na kontinuiranoj kontroli ekonomskih učinaka, a sve s ciljem pozitivnog utjecanja na borbu sa siromaštvom (Governing Council of the United Nations Environment Programme, 2020).

Republika Hrvatska također je donijela svoje nacionalne propise vezane uz ovu tematiku. Treba spomenuti, Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine te Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma. Oba navedena dokumenta usmjerena su prema zaštiti i očuvanju okoliša, korištenju okoliša u skladu s kapacitetima te jačanju svijesti o obavljanju kulturne i povijesne baštine te brige o okolišu.

2.3. Utjecaj turizma na kulturu i društvo

Turizam čini specifičnu gospodarsku aktivnost u čijim temeljima se nalazi susretanje i istraživanje o različitim društvima i njihovim kulturama. Turistički proces podrazumijeva sretanje stanovništva receptivne zemlje odnosno lokalnog stanovništva te djelatnika turističkog sektora s posjetiteljima, pri čemu su mogući utjecaji na jednu i drugu stranu odnosno na kulturu turista te kulturu turističke destinacije.

Turizam najveći sociokulturni utjecaj ima upravo na lokalno stanovništvo destinacije i njihov svakodnevni život (Mason,1995). Učinci mogu biti pozitivni i negativni, a Mason (2003) navodi kako se pozitivni socio – kulturni učinci turizma očituju kroz:

- „zapošljavanje i otvaranje novih radnih mjesta;
- obnovu siromašnih ili nerazvijenih regija,

- održavanje kulturne baštine i tradicije,
- revitalizaciju društvenog i kulturnog života lokalnog stanovništva te njihove umjetnosti i obrta, te
- očuvanje prirodnih bogatstava i ljepota.“

Nadalje, negativni socio – kulturni učinci bili bi (Mason, 2003):

- „prenatranost destinacija;
- drastično smanjenja tradicionalnih zanimanja i djelatnosti
- poteškoće u suživotu lokalnog stanovništva i turista;
- demonstracijski efekt;
- komercijalizacija lokalne kulture; te
- iseljavanje iz ruralnih područja.

Demonstracijski efekt koji Mason (2003) spominje, pobliže je objasnio Williams (2004) koji isti definira kao situaciju u kojoj samim promatranjem turista dolazi do promjena u ponašanju lokalnih stanovnika, najčešće u smislu težnje za boljim materijalnim mogućnostima koje uočavaju kod turista.

Treba zaključiti kako je od navedenih negativnih sociokulturnih učinaka koje turizam ima, najteži smanjenje tradicionalnih zanimanja, odnosno povećanje potražnje za zaposlenjem u turizmu te napuštanje ostalih profesija. Giddens (2017) smatra kako je ovo jedna od uzročnika gubljenja autentičnosti i propadanja kulture određenog područja, jer se gubi povezanost između povijesnih predaka i mlađih generacija. Ovakva pojava povezana je i s iseljavanjem stanovništva iz ruralnih područja zbog rastuće žele za životom u turističkim razvijenijim krajevima države odnosno regije.

Vrlo je važno da su negativne posljedice manje od onih pozitivnih. Kako bi se održao balans te kretanje u pozitivnom smjeru, potrebno je poticati razvoj ruralnih područja te ih uključiti u turističku ponudu destinacije

3. TURIZAM U ZAŠTIĆENIM PROSTORIMA

Prirodne ljepote, jedinstvenosti i bogatstva koja ona nudi, nažalost su tijekom vremena te ljudskim djelovanjem reducirane, ili u ekstremnijim slučajevima čak i uništene odnosno potpuno nestale. Flora i fauna, čist okoliš i priroda općenito predstavljaju izvore života, čistog zraka te direktno utječu na stabilnost eko sustava zbog čega se trebaju smatrati neprocjenjivima te u skladu s time i tretirati. S obzirom da je neracionalnim čovjekovim djelovanjem dosta prirodnih ljepota izgubljeno, društvo je sustavno došlo do zaključka ako se ne uvedu određene promjene na ovom planu da će nastati nepovratne posljedice i nepopravljiva šteta (Zaštita prirode - Hrvatska enciklopedija, 2021).

Promjene su se očitovale kroz provedbu plana zaštite posebnih prirodnih područja koja su se počela kvalificirati kao zaštićena područja, a sve sa svrhom očuvanja prirode od neetičnog ljudskog djelovanja i vanjskih utjecaja.

U sljedećim poglavljima prikazat će se definicija zaštićenih područja, klasifikacija zaštićenih područja prema Međunarodnoj uniji za očuvanje prirode koja je priznata na svjetskoj razini te posebne karakteristike odvijanja turizma na ovakvim prostorima.

3.1. Definicija zaštićenih područja

U društvu je prepoznata potreba da se posebna prirodna područja zaštite na odgovarajući način. Ovakve akcije bile su sve češće te su nacionalne vlade donosile propise kako bi iste poticale. Zbog toga danas u svijetu postoji više od 248.797 lokacija koje se kategoriziraju kao kopnena zaštićena područja, te 17.861 lokacija zaštićenog morskog prostora (Protected planet, 2023). Stoga, zaštita ukupno 266.658 područja u svijetu danas svoje temelje ima upravo u proglašavanju područja Yellowstone nacionalnim parkom. Nacionalni park Yellowstone, osnovan 1872. godine u SAD – u čini prvo prepoznato i zaštićeno područje na svijetu (National Park Service – Yellowstone, US National Park Service).

U ono vrijeme zaštita prirodnog područja svodila se uglavnom na rezervaciju područja u smislu povlačenja istog iz mogućih međunarodnih nagodbi, zauzimanja ili prodaje. NP Yellowstone definiran je kao javni park odnosno kao „*ugodno tlo za dobrobit i uživanje naroda*“ (US National Park Service, 1999). Prema uzoru na Sjedinjene Američke države, uskoro su i ostale zemlje počele štititi svoju prirodnu baštinu, što je dovelo do današnje visoke brojke posebno zaštićenih područja.

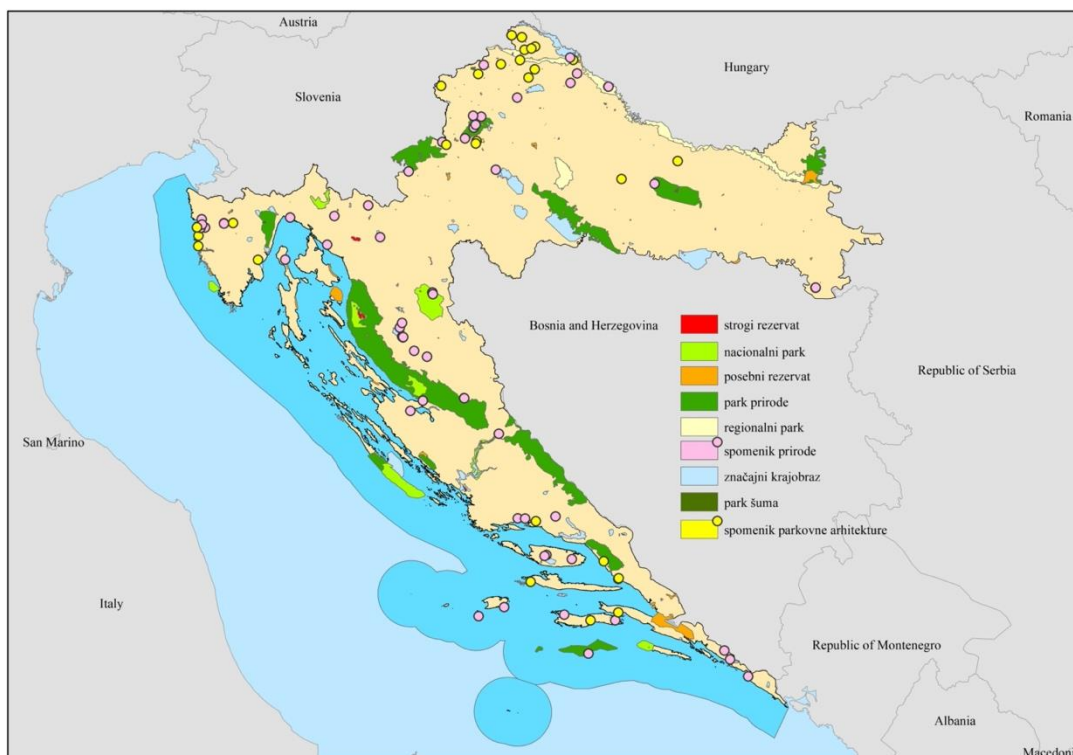
U moderno doba aspekt zaštite područja ogleda se i u obvezi moralnog odnosno etičnog ponašanja posjetitelja, očuvanju i zaštiti biljnih i životinjskih vrsta koja na njemu obitavaju, stvaranju zakonodavnih propisa kojima se promiče važnost prirodno zaštićenih područja i slično (Williams, 2004).

Zaštita prirodnih područja dobiva svoj vrhunac upravo zakonskom regulacijom definiranja područja te određivanjem sankcija u slučaju povrede nekih od elemenata zaštite. Prvenstveno je bilo potrebno odrediti što je to točno zaštićeno područje, a to je i učinila Međunarodna unija za očuvanje prirode (dalje u tekstu: IUCN). Prema IUCN – u (2022) zaštićeno područje je „jasno definirano područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluga ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkoviti način“ .

Aktualni podatci pokazuju kako je do danas 12,2 % ukupne zemljine površine te 5,9% teritorijalnih voda zaštićeno nekim oblikom pravne regulative, svjetskim sporazumom, međunarodnim sporazumom ili pravilnikom (IUCN, 2022).

Republika Hrvatska također je implementirala definiciju prihvaćenu na međunarodnoj razini, te Zakonom o zaštiti prirode (NN 127/19) zaštićeno područje dodatno objasnila kao „geografski jasno određen prostor namijenjen zaštiti prirode, kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekološkog sustava“ (Čl.9. Zakona o zaštiti prirode, NN 127/19). Samostalnim reguliranjem zaštićenih područja, neovisno o međunarodnim konsenzusima, Hrvatska je pokazala ozbiljne namjere za brigu, ulaganje i razvoj turističke ponude na ovom polju te stvorila perspektivno okruženje za promicanje i nastavak zaštite kako prirodnih ljepota tako i okolne sredine te stanovništva (Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2019).

Danas Hrvatska broji 410 zaštićenih područja s ukupnom površinom od 8.21327,25 ha, koja s obzirom na to zauzimaju 9,3 % ukupne površine cjelokupnog državnog teritorija (Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2021). Slika 2. prikazuje na karti RH rasprostranjenost te raspored zaštićenih područja unutar nacionalnih granica.

Slika 1. Raspored i rasprostranjenost zaštićenih područja u RH

Izvor: Baza podataka, MINGOR, ZZOP, 2021

Zakonsko reguliranje zaštićenih područja dovele je do definiranja njihovih klasifikacija, o čemu će biti riječ u nastavku.

3.2. Klasifikacija zaštićenih područja prema IUCN – u

Kao što je ranije rečeno, u devetnaestom i dvadesetom stoljeću započelo se s procesima proglašavanja prirodnih područja zaštićenima. Od tog perioda pa sve do modernog doba ovakve aktivnosti postale su sve češće te su se odvijale prema nacionalnim pravilnicima. S obzirom da je svaka zemlja stvorila svoje kriterije, terminologiju te praksu proglašavanja te upravljanja zaštićenim područjima, došlo je do nejednakosti na međunarodnom planu što je izazivalo poteškoće prilikom posjeta turista. Daljnja ekspanzija te političko otvaranje država prema van, stvorili su potrebu za standardizacijom kategorija zaštite kako bi se prirodna zaštićena područja mogla na globalnoj razini uspoređivati, analizirati, te činiti poštene konkurente u grani, također unaprjeđivati i razvijati (Dudley, 2019).

IUCN je uveo prvu redundantnu podjelu zaštićenih područja prema kojoj razlikuje: nacionalni park, znanstveni rezervat i spomenik prirode (Popis zaštićenih područja Ujedinjenih Naroda, 1996). Protekom vremena, stvaranjem i prepoznavanjem novih zaštićenih područja, ove

kategorije su se nekoliko puta mijenjale te prilagođavale potrebama stvarnosti. Ipak, u 2008. godine u Barceloni se održao Svjetski kongres očuvanja prirode na kojem je skupština IUCN – a potvrdila konačne kategorije zaštićenih područja i njihove definicije, to su: strogi rezervat prirode, područje divljine, nacionalni park, prirodni spomenik ili obilježje, područje upravljanja staništem ili vrstom, zaštićeni kopneni/morski krajobraz te zaštićeno područje s održivim korištenjem prirodnih resursa (Eagles, 2020). Tablica 2. prikazuje zaštićena područja s njihovim definicijama.

Tablica 2. Kategorizacija zaštićenih područja prema IUCN - u

	KATEGORIJA	DEFINICIJA
Ia	„Strogi rezervat prirode“	„Kategorija Ia obuhvaća strogo zaštićena područja izdvojena zbog zaštite biološke raznolikosti, i/ili geoloških i geomorfoloških vrijednosti, gdje su posjećivanje, korištenje prostora i drugi utjecaji na prostor strogo kontrolirani i ograničeni. Ova područja mogu služiti kao nezamjenjiva referentna područja za znanstvena istraživanja i monitoring.“
Ib	„Područje divljine“	„Kategorija Ib obuhvaća velika neizmijenjena ili vrlo malo izmijenjena područja očuvane prirode, bez značajnijih i stalnih ljudskih naselja, koja su zaštićena i kojima se upravlja na način da se u potpunosti očuva njihovo izvorno stanje.“
II	„Nacionalni park“	„Kategorija II predstavlja velika prirodna ili gotovo prirodna područja izdvojena sa svrhom zaštite cjelokupnih ekosustava, procesa koji se u njima odvijaju i vrsta koje oni podupiru, na način da ona istovremeno pružaju osnovu za okolišno i kulturalno prihvatljive duhovne, znanstvene, edukacijske, rekreativne i posjetiteljske aktivnosti.“
III	„Prirodni spomenik ili obilježje“	„Kategorija III zaštićenih područja štiti određenu prirodnu vrijednost, koja može biti reljefni oblik, morska hrid ili spilja, geološka osobitost poput speleološkog objekta ili živa pojava poput primjerice stabla visoke starosti. Ova su područja

		površinom najčešće mala, no mogu imati velik značaj za posjećivanje.“
IV	„Područje upravljanja staništem ili vrstom“	„Kategorija IV zaštićenih područja namijenjena je zaštititi točno određene vrste ili staništa, i upravljanje njime je usmjereno prema tom cilju. Područja zaštićena u ovoj kategoriji često, iako ne nužno, zahtijevaju provođenje redovitih aktivnih upravljačkih aktivnosti usmjerenih očuvanju vrste ili održavanju staništa.“
V	„Zaštićeni kopneni/ morski krajobraz“	„Kategorija V zaštićenih područja obuhvaća ona područja gdje je dugotrajna interakcija čovjeka i prirode proizvela osebujne ekološke, biološke, kulturne i estetske vrijednosti, i gdje je održavanje tog odnosa nužno da bi se ove vrijednosti sačuvala.“
VI	„Zaštićeno područja s održivim korištenjem prirodnih resursa“	„Kategorija VI zaštićenih područja namijenjena je očuvanju ekosustava i staništa, a usporedno s tim i pratećih kulturnih vrijednosti i tradicionalnih načina upravljanja prirodnim resursima. Ta su područja površinom uglavnom velika, njihov veći dio nalazi se u prirodnom stanju, dok se dio koristi na održiv način. Ekstenzivno i ne-industrijalizirano korištenje prirodnih resursa odvija se u skladu s prioritetom zaštite prirode tog područja.“

Izvor: izrada autorice prema Eagles (2020) te IUCN (2008)

IUCN – ova klasifikacija utemeljena je na ciljevima upravljanja, što se vidi u Tablici 2. prema kojoj svaka kategorija sadržava svoj konkretan primarni cilj upravljanja. Kategorije određenog područja definirane su prema elementu „budućeg postupanja“, zbog čega je IUCN dao dodatnu preporuku nacionalnim državama da definicije kategorija po potrebi prošire ili prilagode svojim posebnostima sustava zaštite prirodnih ljepota Eagles (2020). Iznimka su strogi rezervati čiji je cilj upravljanja uvijek strogo i konkretno određen u svrhu znanosti ili posebne mjere zaštite područja, također vidljivo u Tablici 2.

3.3. Turizam u zaštićenim područjima

Turističke destinacije koje su ujedno dio zaštićene prirode u modernom vremenu sve su popularnije upravo zbog svoje izvornosti te rastućoj želji modernog čovjeka da se ponovno poveže s prirodom (Eagles,2020). Odvijanje turizma u zaštićenim područjima povezano je s pojmom upravljanja istim područjima.

Upravljanje u zaštićenim područjima temelji se na nizu strategija i praksi koje su usmjerene prema upravljanju ljudskim aktivnostima unutar tih područja s ciljem postizanja ravnoteže između ljudskih potreba i očuvanja prirode (Dudley, 2019). Drugim riječima, upravljanje u zaštićenim područjima obuhvaća pažljivo izrađen plan aktivnosti koje se provode kako bi se minimizirao negativan utjecaj koji ljudske aktivnosti mogu imati na okoliš. Najveći naglasak kako bi se zaštitila priroda je na jačanju lokalne zajednice, očuvanju kulturne baštine te edukaciji i rekreaciji (Dudley, 2019). Održivo upravljanje na temelju ovih principa osigurava očuvanje prirode za buduće generacije uz sustavno provođenje turističkih aktivnosti (Eagles, 2020).

Općenito govoreći, upravljanje u zaštićenim područjima trebalo bi biti (MINOGR, 2022):

- **„Utemeljeno na preuzetoj obavezi** – odnosno u skladu s međunarodnim, nacionalnim te ostalim ciljevima zaštite područja
- **Prikladno** – što znači da je u skladu sa posebnim uvjetima na području
- **Prilagodljivo** – mogućnost prilagodbe promijenjenim uvjetima (npr. promjene nastale uslijed požara, poplave ili ekonomskih, političkih ili socijalnih okolnosti), a da se pritom ne ugrozi postizanje ciljeva radi kojih je područje zaštićeno, od nužne je važnosti za upravljanje istim.
- **Participativno** – djelatnici na svim razinama bi trebali svojim savjetima, prijedlozima te ispunjavanjem konkretnih zadataka i provođenjem aktivnosti, sudjelovati u upravljanju zaštićenim područjem,
- **Planirano** – ciljevi i aktivnosti upravljanja područjem moraju biti pažljivo isplanirani, te se provoditi prema prioritetima, a ne spontano,
- **Transparentno** – jasno i otvoreno prema javnosti“

S obzirom na to, često upravljanje turizmom na određenom području, može biti vrlo zahtjevan proces kojeg je potrebno pomno isplanirati. Iz tog razloga, gotovo sve turističke destinacije zaštićene prirode donose svoj plan upravljanja. Plan upravljanja u tom smislu je strateški dokument kojim se objedinjuju relevantne informacije i značajke prostora, kojim su nadalje

utvrđene politike i načela upravljanja konkretnim područjem, vizija i misija te instrumenti za očuvanje područja i ciljevi održivog turizma. (Plan upravljanja, Hrvatska enciklopedija).

Iz svega se može zaključiti kako upravljanje u zaštićenim područjima zahtijeva uravnoteženje turističkih aktivnosti s očuvanjem prirodne i kulturne baštine. Stoga planovi upravljanja koji se temelje na ranije navedenim načelima postaju ključni alati u postizanju održivog turizma u destinacijama i ujedno očuvanju prirode. Sustavna provedba uređenog upravljanja u zaštićenim područjima može biti jedan od temelja dugoročne privlačnosti destinacije za posjetitelje te istodobno štititi prirodna bogatstva za buduće generacije.

4. STUDIJA SLUČAJA – NACIONALNI PARK PLITVIČKA JEZERA I NACIONALNI PARK KRKA

Nacionalni park Plitvička jezera te Nacionalni park Krka čine dvije najpoznatije atrakcije Hrvatske ovog tipa. S obzirom na njihovu važnost te popularnost koju imaju diljem cijelog svijeta, upravo su spomenuti nacionalni parkovi uzeti kao predmet analize te daljnje međusobne usporedbe. Prvenstveno je važno iznijeti značajke ponude i potražnje dvaju nacionalnih parkova kako bi se zatim mogli uspoređivati provedbom SWOT analize.

Kako bi se došlo do realnih i aktualnih informacija u svrhu provođenja studije slučaja nad odabranim područjem, provedeno je anketno istraživanje među posjetiteljima.

Svrha i cilj provedenog istraživanja je saznati stavove ispitanika te stupanj zadovoljstva s ponudom NP Plitvička jezera i NP Krka.

4.1. Ponuda i potražnja NP Plitvička jezera

Plitvička jezera su najstariji te najposjećeniji Nacionalni park na području Republike Hrvatske. Legenda postanak Plitvičkih jezera pripisuje velikoj milosti Crne kraljice koja je poslala kišu, vjetar i grmljavinu nakon dugog razdoblja suše, na zahtjev narodnih molitva. Čak se na starim mapama može iščitati kako se područje današnjeg Nacionalnog parka Plitvička jezera naziva „Đavolji vrt“. Potpuno suprotni tomu su današnji nadimci i epiteti koje NP Plitvička jezera nose, a to su „prirodni raj zelenila“, „tirkizna jezera“ ili „najljepši dragulj Hrvatske“ (Hrvatska turistička zajednica, 2021).

Činjenice ipak nalažu kako je područje unutar Karlovačke i Ličko – senjske županije, konkretno između Male Kapele na zapadu, Plješivice na istoku usred Dinarskog planinskog masiva 8. travnja 1949. godine proglašeno je Nacionalnim parkom (MINOGR, 2020). Prve turističke akcije na ovom području zabilježene su još ranije, 1861. godine te je od toga doba posjećenost rapidno narasla. Tome u prilog idu podatci iz arhive NP Plitvička jezera koji bilježe kako je 1894. park posjetilo svega 1000. turista, 2011. godine ostvarena je po prvi puta u povijesti na području Hrvatske brojka od milijun posjetitelja na određenom području (Državni zavod za statistiku, 2011)

Plitvička jezera čine još jedan presedan turističke ponude Hrvatske kada su upisana u UNESCO – ov Popis svjetske baštine 26. listopada 1979. godine (MINOGR, 2020). U tom trenutku, NP

Plitvička jezera među prvima u svijetu bila su uvrštena na spomenuti popis zbog svojih prirodnih ljepota.

Nažalost, područje NP Plitvičkih jezera za vrijeme Domovinskog rata u Hrvatskoj pretrpjelo je velika razaranja te uništavanja prirodnih i neprirodnih segmenata turističke ponude. Iako je prošlo mnogo vremena dok su se obnovile obiteljske kuće, počistile prirodne površine te izgradili novi i moderniji ugostiteljski objekti, današnji podatci o posjećenosti parka dokazuju kako je sanacija odnosno ponovna izgradnja rezultirala pozitivnim učincima. Situacija u parku danas znatno je bolja, no za planiranje održivog razvoja u budućnosti potrebno je konstantno unaprjeđivati te ispunjavati kratkoročne i dugoročne ciljeve. NP Plitvička jezera zajedno s vizijom uspostavlja i glavne ciljeve kojima želi podići kvalitetu upravljanja na svom području, a oni su (HrTurizam, 2021):

- očuvanje materijalne i nematerijalne kulturne baštine,
- očuvanje biljnog i životinjskog svijeta te krške bioraznolikosti,
- razvijanje dodatnih sadržaja turističke ponude i modernizacija ugostiteljskih objekata,
- educiranje posjetitelja, a posebno djece o prirodnim vrijednostima Parka, i
- postizanje dogovora i suradnje između lokalne zajednice i uprave Parka u planiranju provođenju razvoja.

Nacionalni park Plitvička jezera bogata su prirodnim odnosno biljnim i životinjskim vrstama, kulturnim i povijesnim dobrima te novoizgrađenim ugostiteljskim objektima.

Počevši od bioraznolikosti, kao elementa koji čini temelje stvaranja ostale turističke ponude, treba spomenuti vrste flore i faune koje ovdje obitavaju. Do danas je unutar Parka zabilježeno čak 1400 biljnih svojti, što čini 30% ukupne flore Hrvatske (Flora NP Plitvička jezera, Službene stranice NP Plitvička jezera). Osim travnjaka, na prostor NP Plitvička jezera živi i mnoštvo ugroženih i zaštićenih biljnih sorti, od kojih posebno treba izdvojiti Gospinu papučicu, jednu od najljepših ali i najugroženijih europskih orhideja. Nadalje, NP Plitvička jezera jedino su nalazište na prostoru jugoistočne Europe koje je stanište ugrožene vrste zlatne jezičnice (Flora NP Plitvička jezera, Službene stranice NP Plitvička jezera).

Također među pripadnicima životinjskih vrsta mnogo je onih koji su ugroženi te s obzirom na to i zaštićeni, te pripadnika endemske kategorije. Sve zaštićene kategorije životinja taksativno su popisane u Direktivi o zaštiti ptica (Direktiva 2009/14/EC) i Direktive o zaštiti prirodnih

staništa i divlje faune i flore (Council Directive 92/43/EEC), Dodatku II Konvencije o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa ili Bernska konvencija, endemičnih i strogo zaštićenih vrsta (Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama NN 144/2013). Upravo ovakva regulacija na europskoj razini najbolji je pokazatelj važnosti i posebnosti NP Plitvička jezera koja predstavljaju njihovo prebivalište.

Nadalje, u Parku ima 14 predstavnika vodozemaca, te jednako toliko predstavnika gmazova, od čega je šest vrsti vodozemaca te deset vrsti gmazova strogo zaštićeno te navedeno u ranije spomenutoj Bernskoj konvenciji (Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama NN 144/2013). Iz ove kategorije životinja posebno se treba izdvojiti crni daždevnjak i veliki alpski vodenjak (Crvena knjiga vodozemaca i gmazova, 2015).

Ptice su karakteristične za plitvički krajolik, te je na prostoru Parka zabilježeno 168 različitih vrsta (Ptice NP Plitvička jezera, Službene stranice NP Plitvička jezera). Ptice općenito, a sjenice pogotovo, pokazatelj su kvalitete šumskih staništa, stoga njihova brojnost unutar NP Plitvička jezera dokaz je kvalitetne zaštite prirodne baštine Hrvatske.

U ekološkom skladu s navedenim životinjama žive i velike zvijeri kao što su medvjed, vuk i ris. Ris ima status kritično ugrožene vrste na globalnoj razini te na našem području živi tek nekoliko pripadnika ove divlje vrste. Medvjed i vuk, a s njima i vidra koja kao podvrsta sisavaca također živi u čistim vodama i površinama NP Plitvička jezera, također su ugrožene vrste. Od sisavaca važno je spomenuti i šišmiše pogotovo zato što su apsolutno sve vrste koje obitavaju u špiljama Plitvičkih jezera zaštićene europskom regulativom.

Najatraktivniji dio Parka čine šesnaest jezera kristalne modrozeline boje koja se dijele na Gornja i Donja jezera:

- Gornja jezera: Prošćansko jezero, Ciginovac, Okrugljak, Batinova, Veliko jezero, Malo jezero, Vir, Galovac, Milino jezero, Gradinsko jezero, Veliki burget, Kozjak
- Donja jezera: Milanovac, Gavanovac, Kaluđerovac, Novakovića Brod.

Gornja jezera stepenasto se prelijevaju u donja u duljini od 5460 m zračne linije, a pristupiti im se može kroz dva ulaza u Park. Najveće i najdublje jezero je Kozjak čija površina iznosi 81,5 hektara, a dubina 46,4 metra. Kozjak se nalazi na samoj granici između gornjih i donjih

jezera te je nastao prirodnim putem spajanjem jezera i potapanjem slapišta između njih (Plitvička jezera, 2022).

Na Kozjaku se nalazi i Štefanijin otok koji je ime dobio prema austrijskoj princezi Stephanie koja ga je posjetila 1888. godine (Povijesni pregled – NP Plitvička jezera, 2023). Otok se nalazi u svom izvornom stanju, a ljudski utjecaj na njega gotovo je nepostojeći s obzirom da se otokom ne smije šetati, već je predviđeno da ga posjetitelji obilaze čamčićem koji vozi oko njega. Uz to, turistima je dozvoljeno i samostalno veslanje Kozjakom tijekom ljetnih mjeseci, a drveni čamci iznajmljuju se na pristaništu bordova unutar Parka. Na slici 3. nalazi se Kozjak a u sredini jezera je jasno vidljiv i Štefanijin otok.

Slika 2. Jezero Kozjak

Izvor: <https://www.plitvice-lakes.info/kozjak-lake/>

Uz jezera, na Plitvicama se može vidjeti i više od 90 vodopada, a posebno se ističe Veliki slap. Veliki slap predstavlja najviši vodopad Nacionalnog parka, te jedan od najvećih u Hrvatskoj, s visinom od 78 metara (Općenito o NP Plitvička jezera, Službene stranice NP Plitvička jezera).

Povijesno kulturna baština NP Plitvička jezera sustavno je istraživana, u moderno doba obnovljena te kao takva i održavana. Građevine koji potječu iz prošlih stoljeća, odnosno njihovi sačuvani ostatci, danas su dio turističkih atrakcija koje je svakako vrijedno posjetiti, a posebno se ističu tri objekta – Restoran Kozjak, Vila Izvor i Lugarnica Čorkova uvala (Povijesna baština

NP Plitvička jezera, Službene stranice NP Plitvička jezera). Restoran Kozjak izgrađen je 1949. godine te je u to doba činio središte ličkog prostora (Povijesna baština NP Plitvička jezera, Službene stranice NP Plitvička jezera). U početku je restoran bio iznimno malen, no zbog velike potražnje je dograđivan. Nalazio se u blizini poznatog jezera te nudio pogled na prirodu, a sve do danas su očuvani njegovi ostatci.

Vila Izvor činila je rezidenciju predsjednika Josipa Broza Tita i njegove vlade, a smještena je iznad izvora potoka Plitvice (Povijesna baština NP Plitvička jezera, Službene stranice NP Plitvička jezera). Kolokvijalno nazvanu „Titovu vilu“ projektirali su arhitekti Rikard Marasović i Zvonimir Marohnić. Zanimljivo je što je vila u doba kada je Tito bio aktualni predsjednik imala tajno ime „Objekt 99“ (Povijesni pregled – NP Plitvička jezera, 2023). Danas je Vila Izvor djelomično urušena, no zaštićena je kao kulturno dobro. Na slici 4. nalazi se Vila Izvor u svom izvornom obliku.

Slika 3. Vila Izvor

Izvor: <https://np-plitvicka-jezera.hr/de/vila-izvor-2-2/>

Lugarnica Čorkova uvala danas također čini kulturno dobro te je kao takva zaštićena, a izgrađena je 1954. godine sa svrhom stvaranja stambenog prostora za šumare s ovog prostora. Posebnost ove lugarnice je što se u kontinuitetu koristi do danas.

U kulturnu baštinu trebaju se uvrstiti i pjesme, plesovi, običaji, legende, gastronomija, tradicionalni zanati i općenito tradicija ličkog područja koju NP Plitvička jezera u suradnji s lokalnim stanovništvom njeguje, štiti te kroz različite aktivnosti predstavlja turistima.

U moderno doba, unutar parka izgrađeni su i novi objekti kao što su hoteli različitih veličina, apartmani, restorani, kampovi i slično. Hotel Jezero, Hotel Plitvice, Hotel Grabovac, Hotel Bellevue, Kamp Borje te Kamp Korana nude autentičnu ličku kuhinju, etno doživljaj te domaćinsku atmosferu.

Hoteli u svojoj posebnoj ponudi imaju i organizaciju vjenčanja. Ovako nešto razlikuje NP Plitvička jezera od svih ostalih Nacionalnih parkova u Hrvatskoj, te od većine Nacionalnih parkova u Europi i svijetu.

Nacionalni park Plitvička jezera sadrži ponudu aktivnog turizma. Planinarske staze dužine su 36 km, a velike informativne ploče nalaze se na svakih 100 metara kako bi pomogle turistima prilikom orijentacije, omogućile im sigurno kretanje i obilazak, te ih uputile prema ugostiteljskim objektima, hotelima, jezerima, ambulanti, autobusnom stajalištu ili izlazu.

U okolici parka također su se smjestili različiti rančevi koji turistima omogućavaju jahanje konja prema autentičnim stazama ličkog područja. Ova turistička atrakcija posebno je popularna zadnjih godina, a njome se i širi područje posjećenosti i izvan samih granica Nacionalnog parka.

Nacionalni park Plitvička jezera posebno su lijepa u zimskom periodu, što prikazuje i slika 5.

Slika 4. Plitvička jezera u zimu

Izvor: fotografija autorice

Ugođaj koji Nacionalni park pruža u hladnijem dijelu godine bio je temelj stvaranju zimske turističke ponude ovog područja. Zimski turizam na Plitvicama, koji ovisi o prirodnim preduvjetima, orijentiran je na skijanje odnosno sanjkanje ili bordanja. Staza je dugačka 400 m, a smještena je u naselju Mukinje (Zimski turizam NP Plitvička jezera, Službene stranice NP Plitvička jezera). Skijalište se nalazi oko 2,5 km od ulaza na Park, a u blizini je i hotelski kompleks Nacionalnog parka Plitvička jezera i ugostiteljski objekt Lička kuća.

Vučnica skijališta kapaciteta je 400 skijaša na sat, a skijaše, odnosno bordere vuče na proplanak koji se nalazi na oko 700 metara nadmorske visine te se oni od tamo spuštaju niz nekoliko staza u podnožje na oko 640 m n. v. Staza za sanjkaše je odvojena te do njenog vrha nema posebnog prijevoza (Zimski turizam NP Plitvička jezera, Službene stranice NP Plitvička jezera).

Turisti mogu unaprijed rezervirati te unajmiti skijašku, bordersku ili opremu za sanjkanje, a ovisno o vremenskim prilikama, svaki petak i subota u zimskim mjesecima predviđeni su za noćno skijanje pod reflektorima.

Nacionalni park Plitvička jezera otvoren je sve dane u godini, a ulaznice se mogu kupiti preko internetske trgovine ili na samom ulazu u Park. Posjetitelji mogu kupiti jednodnevne ili dvodnevne ulaznice, a u slučaju dužeg boravka u nekom od hotela istu mogu produljiti na recepciji. Što se tiče cijena, one se kreću od 3,50 € do 39,80 € te ovise o odabranom aranžmanu. I ona najjeftinija ulaznica uključuje prijevoz elektro brodom te panoramskim vlakom, osiguranje posjetitelja te porez na dodanu vrijednost (Cjenik NP Plitvička jezera, 2023).

Najveći problem NP Plitvička jezera danas predstavljaju upravo prevelik broj turista koji dolaze sa svih krajeva svijeta. Prenapučenost prostora parka može dovesti do zagađenja te uništavanja i ugrožavanja važnih biljnih i životinjskih vrsta. Iz tog razloga se zadnjih nekoliko godina sustavno rade studije o održivom turizmu destinacije kojoj je cilj uvođenje i poštovanje najviših standarda očuvanja prirode (Upravno vijeće NP Plitvička jezera).

Prema podacima Turističke zajednice Općine Plitvička jezera u razdoblju od 01.01.2022. do 30.09.2022. godine ukupno je ostvareno 287.797 noćenja. Važno je zaključiti i u kojim mjesecima je na području Parka boravilo najviše turista (Tablica 1). prikazuje dolaske i noćenja u 2022. godini u razdoblju od siječnja do rujna.

Tablica 3. Dolasci i noćenja u NP Plitvička jezera

Mjesec	Noćenja domaći	Noćenja strani	Noćenja ukupno
Siječanj	6.159	1.006	7.165
Veljača	3.243	988	4.231
Ožujak	2.573	3.197	5.770
Travanj	3.041	15.072	18.113
Svibanj	2.227	22.247	24.474
Lipanj	1.743	38.262	40.005
Srpanj	1.405	62.477	63.882
Kolovoz	2.173	78.071	80.244
Rujan	2.103	41.810	43.913

Ukupno:	24.667	263.130	287.797

Izvor: izrada autorice prema Godišnjem programu rada i financijskog plana Turističke zajednice Općine Plitvička jezera za 2023. godinu

Iz Tablice 1. može se vidjeti kako je najveći broj noćenja ostvarena tijekom ljetne sezone. Broj posjetitelja izvan ljetne sezone povećao se s obzirom na prijašnja razdoblja, što znači da NP Plitvička jezera polako ispunjava svoj cilj postanka cjelogodišnje turističke destinacije (Godišnji programa rada i financijski plana Turističke zajednice Općine Plitvička jezera za 2023. godinu). Osim toga, treba primijetiti kako je 2022. godine NP Plitvička jezera posjetilo mnogo stranih turista. Posjećenost stranih turista iznimno je važna nakon Covid krize, te se može reći kako se situacija na tom planu stabilizirala.

Promatrajući noćenja turista, obzirom na vrstu smještaja podatci Turističke zajednice Općine Plitvička jezera pokazuju kako najviše turista bira objekte koji su dio domaćinstva, dok je najmanje noćenja ostvareno u objektima u sklopu OPG – a.

Tablica 4. Preferencije turista s obzirom na vrstu smještaja

Vrsta objekta	Noćenja ukupno
Objekti u domaćinstvu	150. 678
Hoteli	84.121
Kampovi	28.024
Objekti na OPG – u	1.219
Ostali ugostiteljski objekti	23.755

Izvor: izrada autorice prema Godišnjem programu rada i financijskog plana Turističke zajednice Općine Plitvička jezera za 2023. godinu

Hoteli i kampovi sljedeća su vrsta najzastupljenijih smještanih jedinica. Iz podataka se može zaključiti kako turisti u NP Plitvička jezera više biraju autentična mjesta za odsjedanje koja поближе mogu dočarati svakodnevni život ovog prostora.

U Godišnjem programu rada i financijskog plana Turističke zajednice Općine Plitvička jezera za 2023. godinu također je navedeno kako je broj gostiju u porastu s obzirom na 2020. i 2021. godinu te se predviđa kako će se u 2023. godini taj broj dodatno povećati. S povećanjem turista

doći će i do povećanja prihoda. Turistička zajednica Općine Plitvička jezera za 2023. godinu predviđa povećanje prihoda turističke pristojbe od 119.521,91 eura, te povećanje prihoda od turističke članarine u iznosu od 66.401,06 eura (Godišnji program rada i financijski plana Turističke zajednice Općine Plitvička jezera za 2023. godinu). Ukupni planirani prihodi za 2023. godinu su 245.683,93 eura, a njihova raspodjela i distribucija planirana je u strateškim dokumentima Nacionalnog parka.

4.2. Ponuda i potražnja NP Krka

Nacionalni park Krka predstavlja, uz ranije spomenuti Nacionalni park Plitvička jezera, jedno od najposjećenijih turističkih destinacija koje su dio sustava zaštićenih područja, u Hrvatskoj.

Nacionalni park Krka smješten je u Šibensko – kninskoj županiji, a proteže se na području gradova: Skradin, Šibenik, Knin, Drniš, te općina: Promina, Kistanje i Ervenik. Nacionalni park Krka službeno je proglašen 24.1.1985. godine na širem području od onog kojeg danas s njime poistovjećujemo, točnije na području od utvrda Nečvena i Trošenj do šibenskog mosta te uz donji tok rijeke Čikole (Nacionalni park Krka, 2022). S obzirom na to, prvotna ukupna površina NP Krka iznosila je 142 km², sve do promjena koje su nastupile 1997. godine. Sabor RH 24.1.1997. godine potvrđuje Zakon o izmjenama zakona o proglašenju Nacionalnog parka Krka s kojim su promijenjene granice parka. Promjenom zakona utvrđeno je da područje Nacionalnog parka Krka obuhvaća prostor od Knina do Skradina ukupne površine 109km², te da je smješten uz tok rijeke Krke u dužini 50 km, uključujući i 3,5 km donjeg kanjonskog toka rijeke Čikole (Zakon o izmjenama zakona o proglašenju Nacionalnog parka Krka, NN 13/1997).

Nacionalni park Krka od svog osnutka do danas u pravnom prometu posluje pod nazivom Javna ustanova Nacionalni park Krka, stoga se to ime treba smatrati i punim službenim imenom parka (Statut Javne ustanove Nacionalni park Krka). Prema Statutu kojeg je donijelo Upravo vijeće NP Krka, obavljanje djelatnosti Javne ustanove Nacionalni park Krka podrazumijeva (Statut Javne ustanove Nacionalni park Krka):

1. poslove neposredne zaštite i nadzora područja Nacionalnog parka,
2. poslove nadzora nad pravnim i fizičkim osobama koje obavljaju djelatnosti u Parku,
3. turističku djelatnost, informiranje, stručno vođenje i prijevoz posjetitelja,

4. promicanje odgoja i obrazovanju o zaštiti prirode kroz edukacije posjetitelja i lokalnog stanovništva,
5. promicanje znanstveno – istraživačkog rada,
6. organiziranje znanstvenih i stručnih skupova, te
7. ostale poslove propisane Zakonom ili dugim nižim propisima.

Proglašenje NP Krka ishodili su različiti biljni, životinjski, kulturno – povijesni te drugi faktori kojim je ovo područje bogato, a koji ga ujedno čine privlačnim za posjetitelje diljem svijeta. Kada je riječ o flori i fauni NP Krka treba napomenuti kako na ovom području obitava niz endemičnih te rijetkih i ugroženih vrsta. Ptice čine najzastupljeniju životinjsku vrstu na ovom području, stoga NP Krka među prvima u svijetu radi popis svih zabilježenih vrsta kojih je do sada popisano 239 (Ptice NP Krka, Službene stranice NP Krka). Na taj način Čulišićka bara bila bi najstrože čuvana čime bi se smanjila uznemiravanja ptica što bi možebitno dovelo do regeneracije ugroženih vrsta.

Osim ptica, NP Krka čini stanište i brojnim ribama, vodozemcima, gazovima i beskralježnjacima od kojih mnogi čine zaštićene i endemske vrste (Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama NN 144/2013). Zanimljivo je kako su sve vrste gmazova koje obitavaju na zaštićenom području NP Krka, ujedno i same po sebi zaštićene. (Crvena knjiga vodozemaca i gmazova, 2015). Od navedenih, najvažnijom se ipak može smatrati čovječja ribica s obzirom da je ona endem Dinarida te ujedno najveća podzemna životinja, a obitava isključivo na prostoru četiri špilje koje se nalaze u sklopu NP Krka.

Uz pripadnike životinjskih vrsta, prisutna su i biljna bogatstva, prvenstveno šume crnog bora, vrbe, crna i bijela topola te druge. Ipak, ono što je, između ostalog, prošireno područje rijeke Krke uvrstilo među spomenike prirode najviše razine biljne su zajednice pukotina strmih vapnenačkih stijena kanjona Krke i Čikole, među kojima je više rijetkih i ilirsko – jadranskih endemičnih biljaka (Fauna NP Krka, Službene stranice NP Krka).

Ipak najveću posebnost NP Krka čine sedam sedrenih slapova – Roški slap i Skradinski buk kao najpopularniji dijelovi parka, Brlja, Bilušića buk, Rošnjak, Manojlovac i Miljacka. Iz toga proizlazi da NP Krka sa sedam različitih sedrenih slapišta predstavlja prirodni krški fenomen koji zbog svoje osjetljivosti na prirodne promjene i ljudske utjecaje zahtjeva posebnu zaštitu, konačno dobivenu proglašenjem zaštićenog područja Nacionalnog parka.

Skradinski buk najposjećeniji je dio Nacionalnog parka Krka, a osim toga čini i jednu od najpoznatijih hrvatskih prirodnih znamenitosti općenito. Ovaj najveći slap NP Krka nalazi se na kraju toka rijeke Krke u okolici grada Skradina, a sastoji se od 17 stepenica dugačkih 800 metara kojim se prelijeva voda rijeke Krke i Čikole. Slap je širok od 200 do 400 m, a na dnu slapa nalazi se jezero s mostićem (Slapovi NP Krka, Službene stranice NP Krka). Tijekom ljeta ovo područje je posebno zanimljivo turistima, prvenstveno zbog fascinantnog pogleda koji pružaju okolni vidikovci. Poseban vidikovac je Carski vidikovac koji je svoje ime dobio prema caru Franji Josipu I. koji je sa suprugom caricom Elizabetom s istog 1875. promatrao Manojlovački slap u blizini.

U ovom dijelu Parka nalazi se nekolicina ugostiteljskih objekata i suvenirnica, koje su ovdje smještene zbog stožerne uloge koju Skradinski buk ima promatrajući ga u cjelini NP Krka, čime je Javna Ustanova NP Krka uspješno odgovorila na zahtjeve turističke potražnje.

Slika 5. Skradinski buk

Izvor: <https://www.npkrka.hr/hr/posjeti/sadrzaji/skradinski-buk/>

Roški slap je sljedeći najpoznatiji slap ovog područja koji je ime dobio po utvrđi Rog koja se u prošlosti nalazila na obali rijeke Krke. Uspoređujući s Skradinskim bukom, Roški slap je nešto veći te njegova dužina iznosi 650 metara, a širina 450 metara (Prirodna baština NP Krka, Službene stranice NP Krka). Slap utječe u Visovačko jezero usred kojeg se nalazi i jedan od najpoznatijih malih hrvatskih otočića – otok Visovac. Otok Visovac često se naziva

„razglednicom Nacionalnog parka Krka“ te je takav epitet dobio zbog više od 195 florističkih vrsta koje ovdje obitavaju što ga čini biljnom oazom. Franjevci su se u 15. stoljeću naselili na ovom otoku te ga uredili ali i utemeljili samostan Majke od Milosti te crkvu Gospe Visovačke iz 17. stoljeća (Prirodna baština NP Krka, Službene stranice NP Krka). Stoga područje Roškog slapa, a posebno otok Visovac čine dio NP Krka koji je posvećen vjerskom turizmu. Visovac predstavlja jedno od hrvatskih marijanskih svetišta te se na istome posebno slave Gospa od Anđela i Velika Gospa. Spomenuta dva vjerska blagdana privlače broje vjernike, te turiste iz stranih država ili vjerskih zajednica (Vjerski turizam NP Krka, Službene stranice NP Krka). Kako bi turistima/vjernicima bio olakšan prelazak na otok, uvedene su ture prelaska brodom koje se mogu rezervirati unaprijed ili na licu mjesta. Na slici 8. nalazi se Roški slap.

Slika 6. Roški slap

Izvor: <https://www.npkrka.hr/hr/prirodna-bastina/slapovi/roski-slap/>

Osim navedene vjerske ponude, u okolici Roškog slapa također se nalaze ugostiteljski objekti te suvenirnice.

Nakon Skradinskog buka te Roškog slapa, potrebno je govoriti i o pet manjih slapova unutar Parka. Prvi od njih je slap Brljan koji je nalazi na jezeru Čorići te je visok 15,5, metara. Brljan te njego tok ode uglavnom je iskorištavan za potrebe hidroelektrane Miljacka, o kojoj će biti riječ kasnije, te je zbog toga često presušen. Zadnjih godina se sustavno radi na poboljšanju ovog stanja, a prvi pozitivni pomaci vidljivi su 2021. godine (Upravno vijeće NP Krka, 2022).

Nizvodno od Brljana nalazi se Bilušića buk. Na obujam i lijepo ovog slapa negativno je utjecalo ljudsko djelovanje. Prvotno je Bilušića buk bio vrlo velik slap te je kao takav često stvarao

poplave. Zbog povećane turističke potražnje te sve većeg priljeva posjetitelja, nastala je potreba sprječavanja tih prirodnih poplava, zbog čega je slap četiri puta miniran. Miniranje je dovelo do reguliranja odnosno umjetnog stvaranja toka rijeke Krke te snižavanje razine vode na ovom prostoru.

S druge strane, na najniži slap rijeke Krke, po imenu Rošnjak, ljudski utjecaj gotovo i ne postoji. Rošnjak se za razliku od drugih slapova sastoji od samo jedne stepenice, širok je svega 40 metara a visok 8,4 metara, te je bog svih navedenih karakteristike gotovo i nedostupan turistima. Ovaj dio smatra se najmirnijim dijelom NP Krka, s obzirom da se zbog otežanog pristupa može promatrati samo iz daljine s nekih od obližnjih vidikovaca.

Kilometar udaljen od Rošnjaka je slap Manojlovac koji je ujedno i najviši slap rijeke Krke. Osim zbog svoje visine, Manojlovački slap poznat je i po tome što su ga posjetili Franjo Josip i njegova supruga Elizabeta, o čemu svjedoči spomen ploča postavljena njima u čast.

Posljednji po redu je Miljackin slap. Miljackin slap spada među više slapove, a posebno je važan zbog hidroelektrane koja se ispod njega nalazi. Hidroelektrana po imenu HE Miljacka izgrađena je 1904. godine te je dugo vremena bila najsnažnija europska hidrocentrala. Danas HE Miljacka čini najsnažniju elektranu rijeke Krke, a uz nju električnu energiju provode i HE Roški slap na istoimenom slapu, i HE Jaruga na Skradinskom buku (Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka Krka, 2022).

Navedeni sadržaji predstavljaju bogatstva flore i faune te turistima nude rekreaciju, opuštanje i odmor. Uz navedenu ponudu Parka, na području NP Krka postoje i edukacijski, kulturno – povijesni te vjerski sadržaji.

Kada se govori o edukacijskom sadržaju, Javna ustanova NP Krka navodi kako je ono uz zaštitu i promicanje prirode, jedno od njihovih najvažnijih ciljeva (Statut Javne ustanove Nacionalni park Krka). Edukativni sadržaji obuhvaćaju: ekološke radionice, predavanja, terensku nastavu, sportske aktivnosti, zatim posebne prezentacije mljevenja žita, tkanja robe i prostirki, pranja sukna, oranja, izrade potkova, pripremanja starohrvatskih mediteranskih recepata i slično. Programe odnosno prezentacije, koje su temom i metodama prilagođeni različitim dobnim skupinama provode stručni djelatnici Javne ustanove NP Krka, te ih sustavno prilagođavaju s obzirom na potražnju posjetitelja.

Kao što je već rečeno, NP Krka raspolaže s brojnim kulturno – povijesnim znamenitostima koje su posebno atraktivne kako domaćim tako i stranim turistima. Spomenike kulture i povijesti unutar NP Krka može se podijeliti u dvije velike skupine:

1. Srednjovjekovne starohrvatske utvrde i
2. Nekadašnje rimske građevine.

Među najatraktivnije starohrvatske srednjovjekovne tvrde ovog područja, ubrajaju se utvrda Trošenj, utvrda Nečven i utvrda Bogočin (Kulturna baština NP Krka, Službene stranice NP Krka). Utvrde Trošenj i Nečven nekada su bile povezane mostom, a danas se nalaze jedna nasuprot drugoj u blizini sela Čučevo. Velikaška obitelj Šubić sagradila je Trošenj, dok su Nelipčići, također starohrvatski plemići, upravljali utvrdom Nečven. Na području obje utvrde pronađeni su veliki kameni blokovi koji dokazuju njihovu nekadašnju veličinu, te važni antički nalazi koji su iznimno zanimljivi posjetiteljima (Kulturna baština NP Krka, Službene stranice NP Krka). Treće spomenuta je utvrda Bogočin u blizini sela Bagotići na lijevoj obali rijeke Krke. Prilikom posjeta ostacima nekadašnje utvrde, djelatnici Javne ustanove NP Krka, turistima prepričavaju poznatu legendu o knezu Bogoju koji je dvorac sagradio u čast svog sina jedinca Bogdana te njegove nevjeste Miljeve iz Ključa (Kulturna baština NP Krka, Službene stranice NP Krka).

Hrvatska baština prepuna je sličnih legendi koje su postale sastavni dio turističke ponude, a posjetitelji ih uvijek s zanimanjem slušaju i prenose dalje. Ovo je najbolji pokazatelj koliko je stara hrvatska povijest, stoga je važno da se narodne priče i dalje dijele među novim generacijama.

Od nekadašnjih rimskih građevina najvažniji je vojni logor i amfiteatar Burnum smješten na vrhu stijene između Roškog slapa i Visovačkog jezera. Javna ustanova NP Krka svake godine organizira Burnumske ide na kojima posjetitelji mogu zorno vidjeti prikaze iz povijesti, biti član starorimskih igara, naučiti postolarski i lončarski zanat, izraditi drvene igračke, vidjeti borbe vojnika odnosno robova i zatvorenika, slušati antičku glazbu te isprobati antičku gastronomsku ponudu (Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka Krka, 2022). Na području Burnuma pronađen je carski novac, epigrafički spomenici, keramičke posude, oružje i oruđe te skulpture vojnika, što je nagnalo Javnu ustanovu NP Krka da 2010. godine otvori muzej Arheološka zbirka Burnum.

Što se tiče vjerskog turizma, osim već spomenutih marijanskih svetišta, u NP Krka nalazi se i duhovno središte pravoslavnih vjernika – Manastir Krka. Uz Manastir se nalazi i crkva ispod koje su katakombe iz starorimskog razdoblja. Sve tri atrakcije otvorene su za turiste, te ih se može posjetiti organiziranim brodskim prijevozom na relaciji Roški slap – manastir Krka – srednjovjekovne utvrde Nečven i Trošenj, u trajanju od dva i pol sata, osobnim automobilom ili izletničkim autobusom iz Kistanja tijekom cijele godine (Kulturna baština NP Krka, Službene stranice NP Krka).

Konačni cjenik ulaznica za NP Krka uspostavljen je 24.2.2023. godine te vrijedi sve do 31.12. iste godine. Ulaznice se kreću od 3,98 € te se penje sve do 40,00 €, a cijena ovisi o tome je li ulaznica individualna ili grupna, dnevna, mjesečna ili godišnja, te koje atrakcije su uvrštene u cijenu (Cjenik NP Krka, Službene stranice NP Krka). Djeca do navršene 7. godine, osobe s invaliditetom te osoba u njihovoj pratnji, kao i branitelji Domovinskog rata te članovi obitelji poginulih ostvaruju pravo na besplatan ulaz, a posebne skupine kao što su umirovljenici, studenti te učenici mogu dobiti popust u određenom postotku.

Javna ustanova NP Krka svake godine objavljuje Izvješće o radu u kojem pomno analizira boravak turista. Prema navedenom izvješću za 2022. godinu NP Krka je posjetilo ukupno 1.071.912 turista. Tablica 2. prikazuje izmjereni broj turista kategoriziranih prema lokalitetu u kojem su boravili odnosno ulazu kojim su ušli u prostor NP Krka.

Tablica 5. Broj turista u NP Krka u 2022. godini

Lokalitet/ulaz	Izmjereni broj posjetitelja
Lozovac	587.403
Ispostava Skradin	297.787
Kamp	64.164
Uprava Šibenik	247
Roški slap	35.847
Laškovića	1.243
Lugareva kuća	0
Stinice	949
Burnum	1.567
Kistanje	3.158
Manojlovački slap	4.889

Puljane	1.264
Online ulaznice	73.394
UKUPNO	1.071.912

Izvor: izrada autorice prema Izvješću o radu NP Krka za 2022. godinu

Najveći priljev turista je iz smjera Lozovca, koji predstavlja glavni kolni ulaz u NP Krka kojem se može pristupiti iz smjera Šibenika, Skradina, Drniša i Knina. Upravo zbog popularnosti ovog ulaza, NP Krka je odlučila a ovoj lokaciji smjestiti i svoj najveći ugostiteljski objekt Buffet NP Krka, besplatan parking za sve posjetitelje te modernu punionicu za električna vozila (Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka Krka, 2022).

Uspoređujući s podacima iz 2021. godine, kada je broj posjetitelja bio 703.995, treba se zaključiti kako se njihov broj u posljednjih godinu dana skoro udvostručio. Razlog tomu je svakako popuštanje nacionalnih mjera vezanih uz Covid krizu, no i plansko upravljanje NP Krka čija ponuda postaje sve atraktivnija turistima diljem svijeta. S obzirom na veliko povećanje turista u 2022. godinu, za 2023. se predviđa ukupni prihod od 19.247.213 eura (Financijski plan JU NP Krka za 2023. godinu).

4.3. Usporedba turističkih obilježja NP Plitvička jezera i NP Krka

Nakon navođenja turističkih obilježja NP Plitvička jezera i NP Krka, ista će se međusobno usporediti korištenjem SWOT analize. SWOT analiza instrument je kojim se analiziraju te definiraju snage, slabosti, prilike i prijetnje za određeno poduzeće (Autry et al., 2004).

Poduzeće u ovom slučaju predstavljaju Javne ustanove NP Plitvička jezera i NP Krka, a provedba SWOT analize može pomoći prilikom kreiranja novih poslovnih strategija.

Tablica 6. SWOT analiza NP Plitvička jezera

SNAGE	SLABOSTI
• prirodne ljepote• različiti sadržaji prilagođeni svima• kvalitetna marketinška promocija destinacije• održivi turizam 12 mjeseci u godini	• prevelik broj posjetitelja• premali ugostiteljski kapaciteti• nedostatak smještajnih kapaciteta
PRILIKE	PRIJETNJE
• rastući interes za održivim turizmom u zaštićenim područjima• interes za cjelogodišnjim turizmom• porast svijesti o nacionalnim parkovima kao kulturno – prirodnoj baštini države	• veći interes za pomorskim i obalnim turizmom• inflacija• nestabilna gospodarska situacija i nedostatak investitora

Izvor: izrada autorice

Iz tablice je vidljivo kako se u NP Plitvička jezera prepoznaje više snaga nego slabosti. Problematiku Nacionalnom parku predstavlja prvenstveno nedostatak smještajnih te ugostiteljskih kapaciteta zbog čega je prevelik broj posjetitelja akumuliran na malom području. Kako bi se uspješno razriješile navedene slabosti, NP Plitvička jezera trebala bi raditi na širenju područja parka na okolne lokacije unutar Ličko – senjske županije. Ovakvim potezom došlo bi to stvaranja poduzetničke klime unutar zapostavljenih ličkih sela čime bi se mogao popraviti njihov ekonomski status. Lička sela nude mnoge netaknute ljepote, te bi posjetiteljima parka bilo zanimljivo odsjedanje u istima ili sudjelovanje u određenim aktivnostima koje bi se unutar sela mogle organizirati.

Prilike koje NP Plitvička jezera imaju trebaju se promatrati na međunarodnoj razini. Naime, upravo društvena afirmacija nacionalnih parkova kao kulturno – prirodnih obilježja određene države, koja se događa na međunarodnoj razini, važna je za porast potražnje za ovim područjem. Osim toga, suvremene marketinške ideje temelje se na društvenim mrežama putem kojih je vrlo jednostavno doći do šire skupine ljudi, stoga je i to važna prilika za NP Plitvička jezera.

Najveća prijetnja je što pomorski i obalni turizam i dalje privlače veći broj domaćin odnosno stranih turista (Institut za turizam, 2019). Uz to, rastuća inflacija te nestabilna gospodarska situacija pogađaju sve aspekte društvenog života, pa tako i turizam, smanjujući motivaciju posjetitelja za putovanjima te smanjujući ulaganja investitora. Smanjenjem životnog standarda i mogućnosti, nažalost turisti će manje prihoda odvajati za odmor, te više za nužne životne troškove, što bi moglo dovesti do padanja posjećenosti.

Tablica 7. SWOT analiza NP Krka

SNAGE	SLABOSTI
• prirodna raznolikost • dobra prometna povezanost • pristupačne cijene	• premali ugostiteljski kapaciteti • sezonski turizam • prosječna popularnost područja • krivolov
PRILIKE	PRIJETNJE
• rastući interes za održivim turizmom u zaštićenim područjima • Interes za cjelogodišnjim turizmom • porast svijesti o nacionalnim parkovima kao kulturno – prirodnoj baštini države	• inflacija • veći interes za pomorskim i obalnim turizmom • nestabilna gospodarska situacija i nedostatak investitora

Izvor: izrada autorice

Promatrajući NP Krka usporedno s NP Plitvička jezera, treba primijetiti kako je prostor NP

Plitvička jezera puno popularniji među stranim posjetiteljima - strani turisti povezuju Republiku Hrvatsku prvenstveno s NP Plitvička jezera, dok je NP Krka manje poznata (Institut za turizam, 2019).

Nedostatak međunarodne eksponiranosti prostora može biti povezan upravo s sezonskim turizmom na koji je se NP Krka oslanja. Kako bi se stanje na ovom polju promijenilo, NP Krka bi prvenstveno trebao uvesti sadržaje za mlade koji bi bili dostupni cijele godine, a ne samo u ljetnim mjesecima. Tome svakako idu u korist broje snage koje NP Krka ima, kao što su prirodna raznolikost, pristupačne cijene te prometna povezanost. Ono što svakako čini veliku slabost NP Krka je krivolov te nesavjesno djelovanje čovjeka prema prirodi. U tome se treba prepoznati zadaća za sužavanjem prostora Nacionalnog parka. Najviše ptica obitava na prostoru Čulišićke bare, stoga stručnjaci često preporučuju kako bi se taj dio trebao u potpunosti, ili djelomično, izuzeti iz turističke ponude te ga proglasiti strogo čuvanim rezervatom (Matijević, 2019). Na taj način Čulišićka bara bila bi najstrože čuvana čime bi se smanjila uznemiravanja ptica. Ovakvim potezom ostali dio NP Krka mogao bi se u potpunosti iskorištavati, bez bojazni o ugrožavanju strogo zaštićenih vrsta, čime bi se mogla i povećati turistička ponuda i usluga.

Ozbiljna prijetnja ovog NP, kao i svih ostalih djelatnosti povezanih ili ne s turizmom, je inflacija. Ova vanjsku prijetnju NP ne može samostalno otkloniti, a ona ozbiljno utječe na posjećenost područja. Državnim intervencijama te stabilizacijom na međunarodnoj razini, i inflatorni učinci manje će utjecati na turističku posjećenost destinacije, a NP Krka trebala bi u svojim strateškim dokumentima sadržavati plan za uspješno poslovanje i u nepovoljnim situacijama.

U globalu je vidljivo kako se NP Krka mora boriti s jednakim prijetnjama kao i NP Plitvička jezera. Potonje ne čudi s obzirom da oba dvije destinacije pripadaju istoj kategoriji – Nacionalni parkovi, te im stoga mogu naštetiti i jednaki čimbenici.

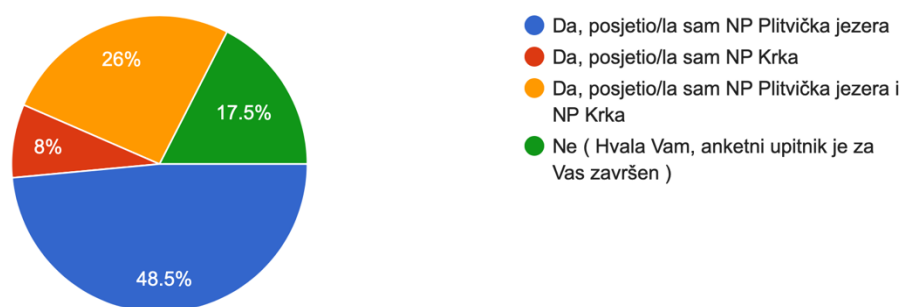
4.4. Stavovi ispitanika

Sa svrhom dolaska do odgovora o stavovima posjetitelja te njihovim zadovoljstvo s analiziranim turističkim destinacijama provedeno je online istraživanje. Distribucija upitnika odvijala se putem javnih internet platformi kao što su Gmail, Facebook i WhatsApp, kako bi uzorak ispitanika bio u potpunosti slučajan. Anketni upitnik je anonimn, pristanak je bio dobrovoljan, a proveden je u razdoblju od ožujka 2023. do travnja 2023. godine.

Ukupno 339 osoba je sudjelovalo u istraživanju koje se sastojalo od 20 pitanja te dodatnog pitanja eliminacijskog karaktera.

Pitanje eliminacijskog karaktera može se smatrati nultim pitanjem u anketnom upitniku, a njime se od ispitanika traži da označe jesu li u razdoblju od 2020. do 2023. godine posjetili NP Plitvička jezera ili NP Krka, odnosno i jedan i drugi Nacionalni park ili nisu. Ako je ispitanik odgovorio negativno, istraživanje je za istoga automatski završeno.

Graf 1. Eliminacijsko pitanje

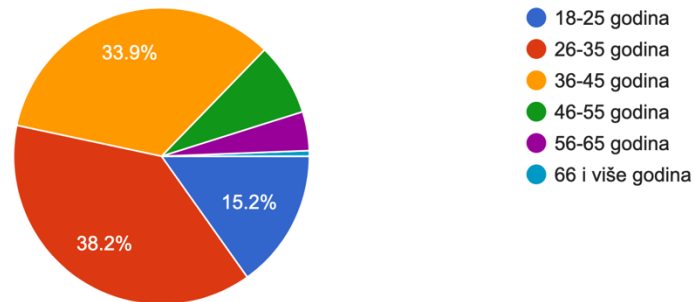
Izvor: istraživanje autorice

Iz Grafa 1. vidljivo je kako je u razdoblju od 3 godine najviše ispitanika posjetilo NP Plitvička jezera, njih 48,5 %. S druge strane NP Krka posjetilo je samo 8% ispitanika, a 26% boravilo je u oba dva Nacionalna parka u navedenom periodu. U konačnici, u ispitivanju je sudjelovalo 166 ispitanika.

Nakon eliminacijskog pitanja, ispitanicima su postavljana pitanja vezana uz spol, dob, stručnu spremu, radni status i mjesto stanovanja kako bi se mogao donijeti zaključak o strukturi ispitanih posjetitelja. Prvenstveno, u istraživanju je sudjelovalo 142 ispitanika ženskog spola, te 22 ispitanika muškog spola.

Kada je riječ o dobi ispitanih, najviše ih pripada dobnoj skupini od 26 do 35 godine, slijede osobe od 36 do 45 godina, zatim od 18 do 25 godina. Najmanje je ispitanika koji pripadaju dobnoj skupini od 66 i više godina (Graf 2).

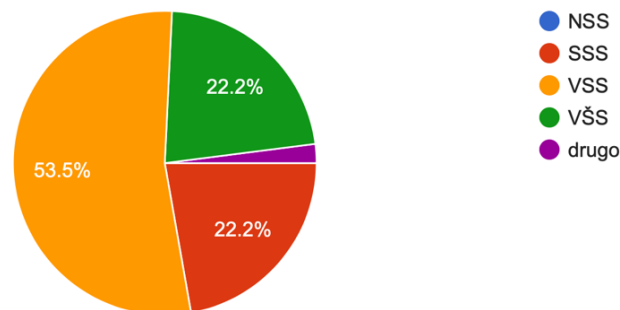
Graf 2. Dobna struktura ispitanika

Izvor: istraživanje autorice

S obzirom na stručnu spremu, najviše je ispitanika visoke stručne spreme, slijede ispitanici više stručne spreme, a najmanje je onih koji se nisu prepoznali niti u jednoj kategoriji.

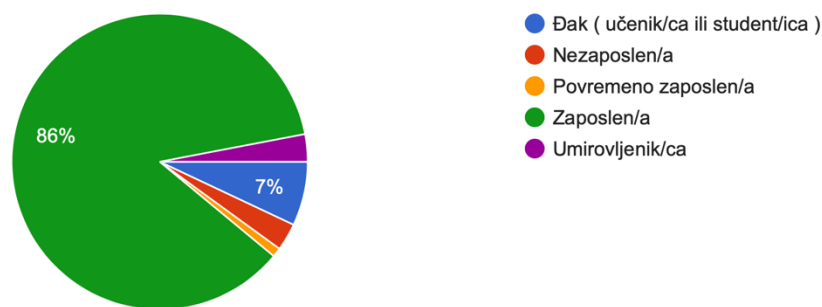
Graf 3. Stručna sprema ispitanika

Izvor: istraživanje autorice

Prema podacima prikazanim na Grafu 5. najviše je zaposlenih ispitanika, a samo 1 % je onih koji su povremeno zaposleni.

Graf 4. Radni status

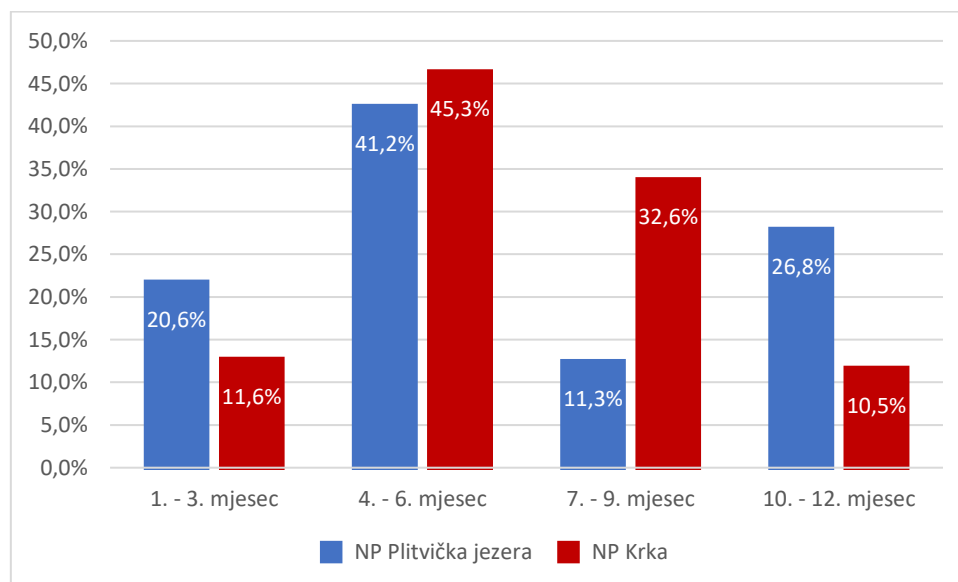

Izvor: istraživanje autorice

Slijedi središnji dio anketnog upitnika u kojem se ispitanicima naizmjenice postavljaju ista pitanja za NP Plitvička jezera te za NP Krka. Svrha je u tome da se u konačnici mogu usporediti dobiveni podatci.

Sukladno rezultatima, ispitanici NP Plitvička jezera najviše posjećuju u razdoblju od 4. do 6. mjeseca, isto kao i NP Krka. Zanimljivo je kako u razdoblju od 7. do 9. mjeseca ispitanici najmanje posjećuju NP Plitvička jezera, s obzirom na anketni upitnik, dok s druge strane u tom periodu čak 32,6 % ispitanih posjećuje NP Krka.

Graf 5. Vremenski period posjećenosti NP Plitvička jezera i NP Krka

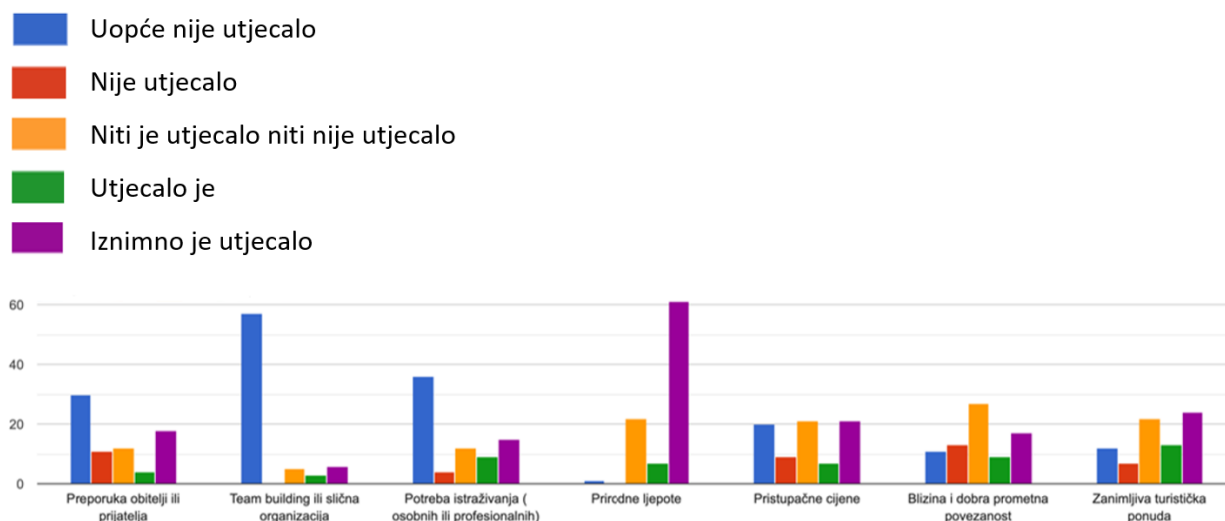
Izvor: istraživanje autorice

Razlozi koji su mogli utjecati na posjet NP Plitvička jezera odnosno NP Krka podijeljeni su u 7 skupina:

1. Preporuka obitelji ili prijatelja
2. Team Building ili slična organizacija
3. Za potrebe osobnih ili profesionalnih istraživanja
4. Prirodne ljepote
5. Pristupačne cijene
6. Blizina i dobra prometna povezanost
7. Zanimljiva turistička ponuda.

Nakon analize odgovora, zaključuje se da je najviše ispitanika posjetilo NP Plitvička jezera zbog prirodnih ljepota na tom području (65%), a najmanje ispitanika ga je posjetilo u organizaciji Team Buildinga ili slično (5%).

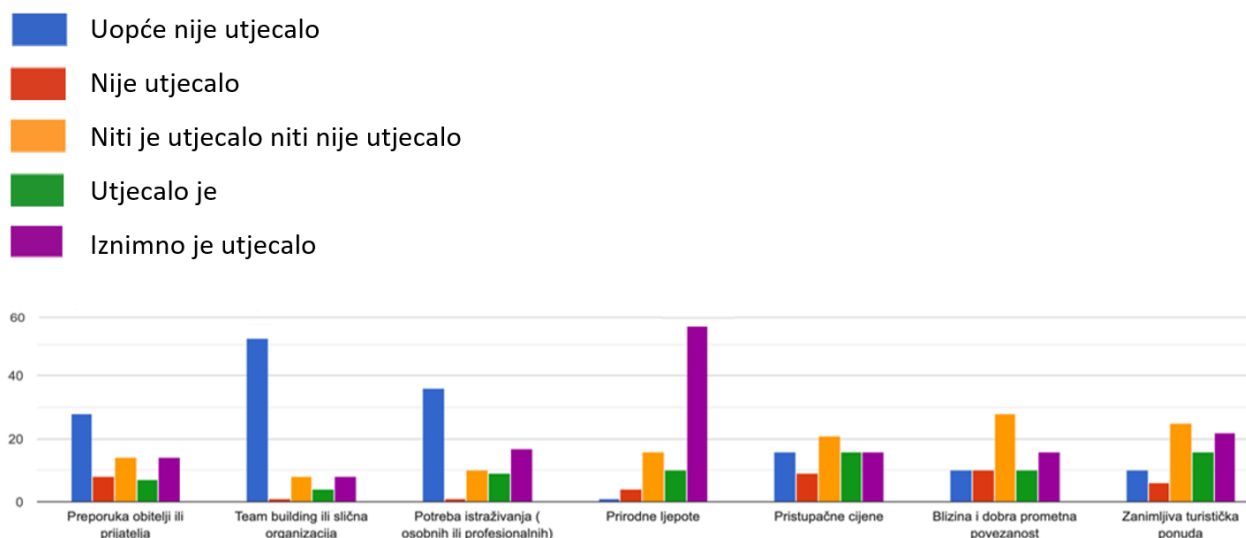
Graf 6. Razlozi posjeta NP Plitvička jezera

Izvor: istraživanje autorice

Situacija s NP Krka je gotovo jednaka, prevladava prirodna ljepota kao razlog posjeta parku, a u najmanjoj mjeri je to u sklopu Team Building ili slične organizacije. Ovdje svakako treba istaknuti i razlog zanimljive turističke ponude kao sljedeći odgovor prema zastupljenosti. Zanimljivo je kako je NP Krka više posjećen iz ovog razloga nego što je NP Plitvička jezera, a upravo NP Plitvička jezera glase kao turistička destinacije ove vrste s najraznolikijom ponudom turističkih sadržaja.

Graf 7. Razlozi posjeta NP Krka

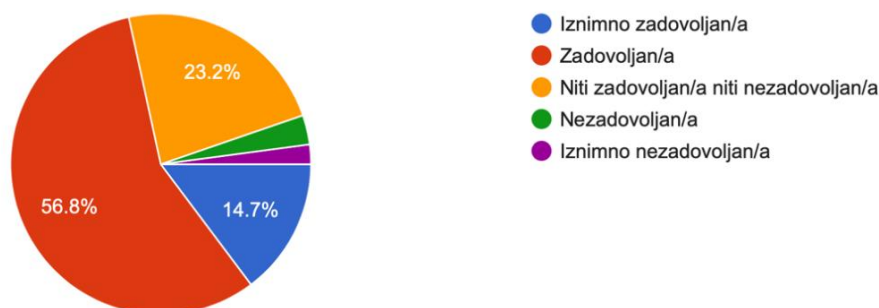

Izvor: istraživanje autorice

Zadovoljstvo turističkom ponudom i uslugom destinacije jedno je od najvažnijih pitanja za stručnjake koji istu formiraju. Kako bi se doznao stav ispitane skupine o ovom elementu, postavljena su pitanja u kojima ispitanici na ljestvici zadovoljstva (gdje je 1 „iznimno nezadovoljan/a“, a 5 - „iznimno zadovoljan/a“) označavaju stupanj njihovog zadovoljstva pojedinim elementima, koji za njih vrijedi.

56,8% ispitanika zadovoljno je turističkom ponudom NP Plitvička jezera. Iznimno nezadovoljnih bilo je 2,1%, što je vrlo malen postotak no može biti alarmantan za turističku zajednicu Plitvica ako se u daljnjim istraživanjima ne pokaže da je došlo do promjena na ovom polju.

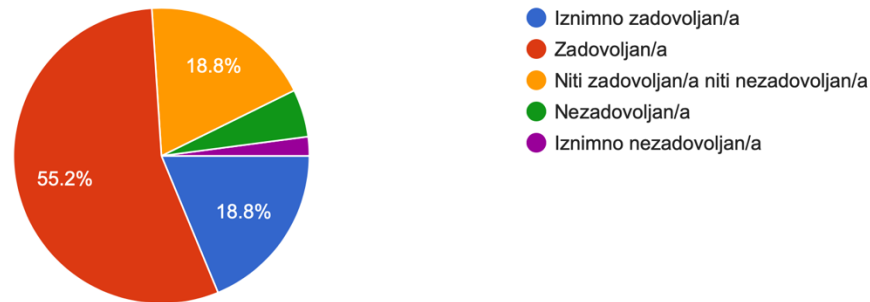
Graf 8. Ljestvica zadovoljstva ponudom NP Plitvička jezera

Izvor: istraživanje autorice

Slijedi pitanje o zadovoljstvu turističkom uslugom na istom području. Ispitanici su gotovo jednako odgovorili kao i na prethodno pitanje, te se opet treba naglasiti 2,1 % potpuno nezadovoljnih.

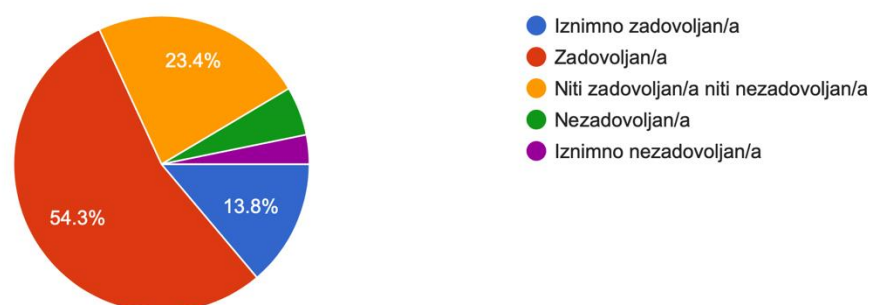
Graf 9. Ljestvica zadovoljstva uslugom NP Plitvička jezera

Izvor: istraživanje autorice

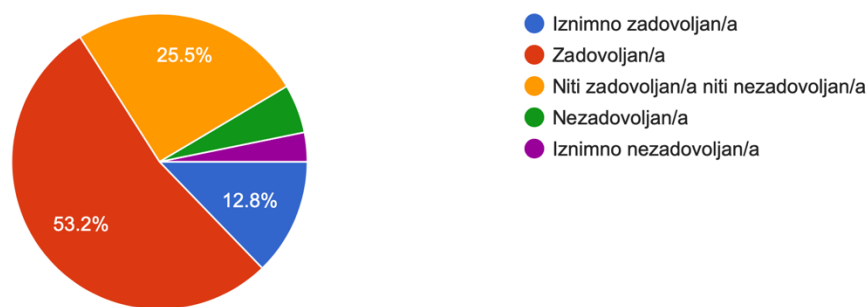
U nastavku su ista pitanja postavljena i za drugo promatrano područje – područje NP Krka. Iako se upravo u ovoj skupiti pitanja očekivao raskorak u razmišljanjima posjetitelja, anketni upitnik je pokazao kako je stupanj zadovoljstva uslugom i ponudom u NP Krka gotovo jednak onom u NP Plitvička jezera. Razlika se može primijetiti u postotku iznimno nezadovoljnih turista, s obzirom da je takvih u NP Krka bilo nešto više (3,2 % u odnosu na NP Plitvice (XY %)).

Graf 10. Ljestvica zadovoljstva ponudom NP Krka

Izvor: istraživanje autorice

Graf 11. Ljestvica zadovoljstva uslugom NP Krka

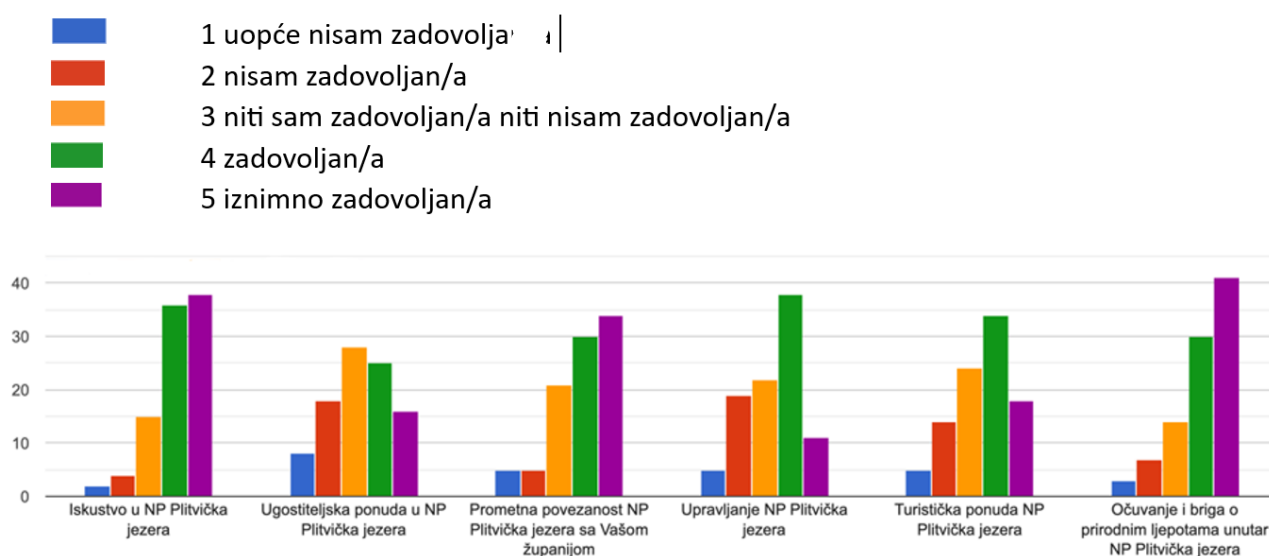

Izvor: istraživanje autorice

Kako bi se dodatno saznali stavovi koji su formirali cjelokupni dojam ispitanika, u sljedećem pitanju su istaknuti posebni elementi turističke ponude i usluge NP Plitvička jezera odnosno NP Krka, a na ispitanicima je bio zadatak da označe i kojoj mjeri su s kojim elementom zadovoljni.

Rezultati su pokazali kako je najviše ispitanika iznimno zadovoljno s iskustvom u NP Plitvička jezera, dok su s ugostiteljskom ponudom najnezadovoljniji. Nadalje, ispitanici su u najvećoj mjeri zadovoljni s upravljanjem te turističkom ponudom NP Plitvička jezera, a iznimno su zadovoljni s brigom o ljepotama parka (Grafikon 12).

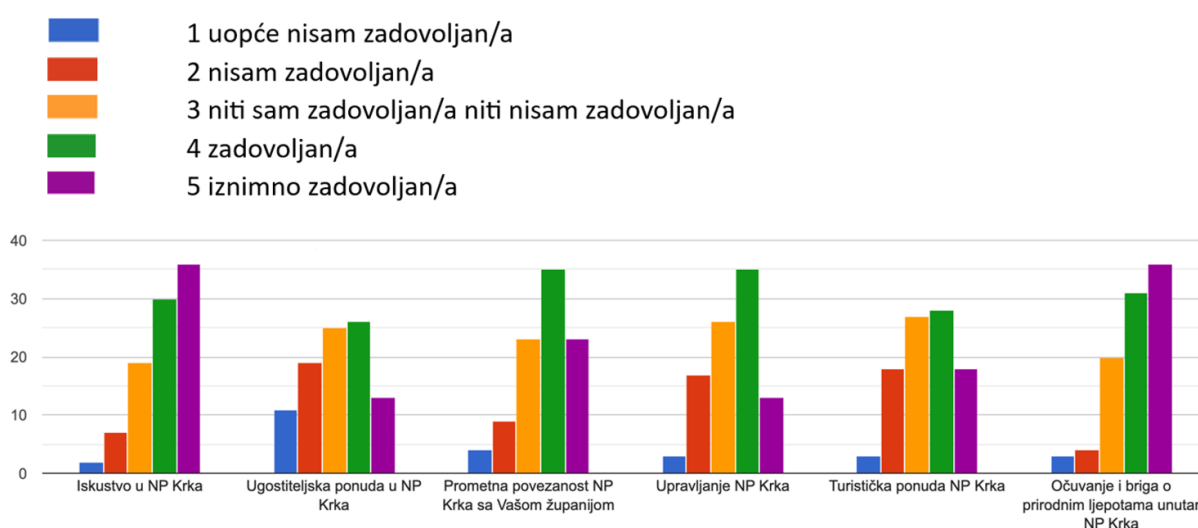
Graf 12. Ocjena elemenata turističke ponude i usluge u NP Plitvička jezera

Izvor: istraživanje autorice

Stanje prema ovim kriterijima promatrano je i u NP Krka. Ispitanici su izrazito zadovoljni iskustvom u NP Krka. S druge strane, ugostiteljska ponuda je nešto lošije ocijenjena, s prosječnom ocjenom 3,12, pri čemu je vidljivo kako ima ispitanika koji su izrazito nezadovoljni odnosno koji su ugostiteljstvo ocijenili s nedovoljan (2,1%). Prometnom povezanošću NP Krka, isto kao i NP Plitvička jezera, ispitanici su uglavnom zadovoljni. Uz to, ispitanici smatraju kako je upravljanje u NP Krka nešto bolje nego u NP Plitvička jezera. Posjetitelji su zadovoljni turističkom ponudom NP Krka, a najzadovoljniji su očuvanjem i brigom o prirodnim ljepotama (Grafikon 13).

Graf 13. Ocjena elemenata turističke ponude i usluge u NP Krka

Izvor: istraživanje autorice

Nakon grafičkih prikaza stupnjeva zadovoljstva elementima unutar NP plitvička jezera odnosno NP Krka, izračunate su te zatim uspoređene prosječne ocjene svakog od pojedinih elemenata.

Tablica 8. Stupanj zadovoljstva elementima NP Plitvička jezera i NP Krka

PROSJEČNE OCJENE

ZADOVOLJSTVO:	NP PLITVIČKA JEZERA	NP KRKA	JAZ (NP Plitvice – NP Krka)
<i>Iskustvom</i>	4,0	3,96	0,04
<i>Ugostiteljskom ponudom</i>	3,32	3,12	0,2
<i>Prometnom povezanošću</i>	3,87	3,68	0,19
<i>Upravljanjem</i>	3,33	3,40	-0,07
<i>Turističkom ponudom</i>	3,48	3,43	0,05

<i>Očuvanjem i brigom o prirodnim ljepotama</i>	4,04	3,99	0,05
UKUPNO	3,66	3,59	0,07
ZADOVOLJSTVO			

Izvor: izrada autorice

Uspoređujući dva Nacionalna parka može se zaključiti kako ispitanici iskazuju nešto viši stupanj zadovoljstva NP Plitvička jezera (prosječna ocjena 3,66) u odnosu na NP Krka (3,59). U oba slučaja ispitanici su najzadovoljniji iskustvom kojeg su doživjeli (NP Plitvička jezera 4,0; NP Krka 3,96), a najmanje ugostiteljskom ponudom (NP Plitvička jezera 3,32; NP Krka 3,12).

Uz to prosječna ocjena ugostiteljske ponude čini i najveću razliku između ova dva parka. NP Krka jedino ima nešto višu prosječnu ocjenu za upravljanje, dok se kod prosječnih ocjena za turističku ponudu i očuvanje i brige o prirodnim ljepotama vidi najmanja razlika u stavovima ispitanika.

U nastavku su ispitanici trebali odgovoriti koliko se slažu s pojedinom tvrdnjom povezanom s NP plitvička jezera odnosno s NP Krka. Slaganje s tvrdnjama izraženo je u prosječnim ocjenama za svaki Nacionalni park.

Tablica 9. Stupanj slaganja s tvrdnjama vezanim uz NP Plitvička jezera i NP Krka

<i>TVRDNJE:</i>	NP PLITVIČKA JEZERA	NP KRKA	<i>JAZ (NP Plitvice – NP Krka)</i>
<i>Optimalno se koriste okolišni resursi kao ključni elementi turističkog razvoja</i>	3,66	3,74	-0,08
<i>Zaštićena je prirodna baština i bioraznolikost</i>	3,98	3,83	0,15
<i>Objekti i infrastruktura prilagođeni su divljim vrstama koje obitavaju na ovom području</i>	3,67	4,16	-0,49
<i>Objekti su ekološki prihvatljivi odnosno nemaju znatan utjecaj na okoliš</i>	3,60	3,57	0,03
<i>Poštuje se društveno – kulturna autentičnost destinacije</i>	3,71	3,69	0,02

<i>Aktivo se promiče održivi turizam</i>	3,61	4,09	-0,48
UKUPNO:	3,71	3,85	-0,14

Izvor: izrada autorice

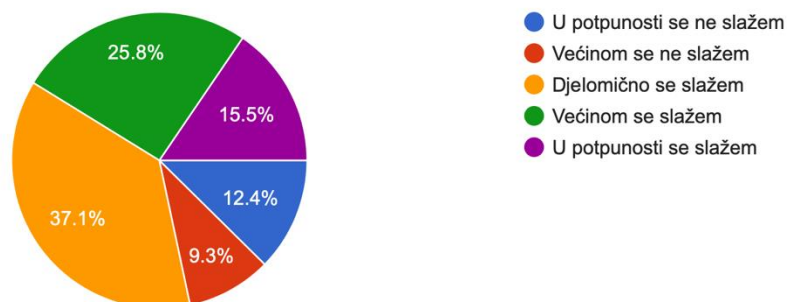
Rezultati ukazuju na razlike u percepcijama ispitanika između dva nacionalna parka. Kada je riječ o NP Plitvička jezera, najviše ispitanika smatra kako je prirodna baština i bioraznolikost dobro zaštićena (prosječna ocjena 3,98), a najmanje se slaže s time da su objekti i infrastruktura dobro prilagođeni flori i fauni na tom području (prosječna ocjena 3,67).

Posjetitelji NP Krka u najvišoj mjeri se slažu s time da se na području nacionalnog parka promiče održivi turizam (prosječna ocjena 4,09), a najmanje njih smatra kako su objekti ekološki prihvatljivi te da nemaju znatan utjecaj na okoliš (prosječna ocjena 3,57). U konačnici, može se zaključiti kako ispitanici po ovim pitanjima veći stupanj povjerenja pružaju NP Krka nego NP Plitvička jezera (NP Krka 3,85; NP Plitvička jezera 3,71).

Ispitanici u ovom upitniku, trebali su označiti koliko se slažu s razmišljanjem prema kojem je turizam u zaštićenim područjima budućnost turističke ponude RH.

Ispitani u najvećoj mjeri odgovaraju s „djelomično se slažem“, što znači da svijest o važnosti turizma u ovom područjima za prosperitet cjelokupne turističke ponude RH, i dalje nije dovoljno izražena. Ipak, 25,8 % većinom slaže s ovim stavom, što je veći postotak od onih koji se u potpunosti ne slažu, s obzirom da je takvih ispitanika bilo 15,5 %.

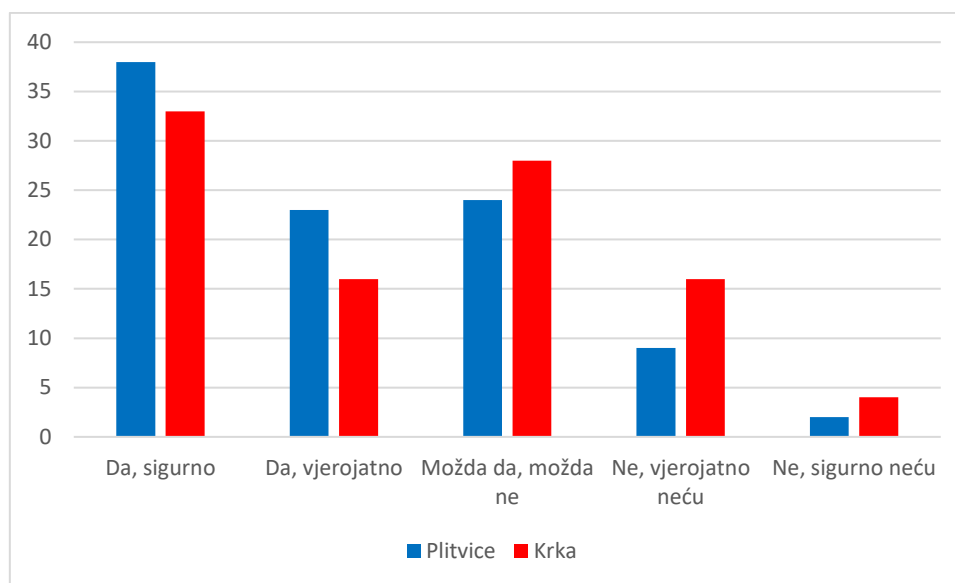
Graf 14. Stavovi o turizmu u zaštićenim područjima kao budućnosti turizma RH

Izvor: istraživanje autorice

Svrha posljednja dva pitanja u anketi bila je saznati hoće li se posjetitelji vratiti na područje ovih Nacionalnih parkova. Iz Grafa 15. može se vidjeti kako 39,6% ispitanika namjerava posjetiti NP Plitvička jezera u sljedeće dvije godine, a samo 2,1% je sigurno kako to neće učiniti. Graf isto tako prikazuje da će većina ispitanih, njih 34 % posjetiti NP Krka u sljedeće dvije godine, dok 4,1% turista – ispitanika neće.

Graf 15. Usporedba planiranja posjeta

Izvor: istraživanje autorice

Iz posljednjih pitanja može se zaključiti kako su ispitanici zadovoljni cjelokupno ponudom i uslugom oba dva nacionalna parka te da su se s obzirom na to odlučili vratiti na isto područje u kratkom periodu od dvije godine. Uz to, treba pretpostaviti kako se pojedine osobe koje nisu posjetile NP Plitvička jezera odnosno NP Krka u trenutku provođenja anketnog upitnika, ipak odlučuju na posjetu istima u narednom periodu, što može biti produkt dobrog imidža destinacije te zanimljive turističke ponude.

Sveukupnim promatranjem dobivenih rezultata istraživanja može se zaključiti kako su i NP Plitvička jezera i NP Krka vrlo dobro ocijenjeni među posjetiteljima. Ovo istraživanje kao i sekundarni podatci, pokazali su kako su NP Plitvička jezera nešto posjećenija od NP Krka. S druge strane, osobe koje su boravile u NP Krka bile su u prosjeku zadovoljnije upravljanjem parkom od onih koje su boravile u NP Plitvička jezera. Razlika u korist NP Krka u ovom slučaju, je iznimno mala. Ipak turisti u NP Krka nezadovoljniji su s ugostiteljskom ponudom, stoga NP Plitvička jezera u ovom smislu odnose prednost.

Istraživanje u konačnici prikazuje kako u NP Plitvička jezera i u NP Krka postoji još prostora za napredak. Općeniti cilj turističkih destinacija, pa tako i ovih trebao bi biti maksimalno

zadovoljit sve potrebe turista te ih oduševiti kvalitetnom turističkom ponudom u svim njenim elementima uz uvažavanje lokalnih, ekonomskih, društvenih i posebice okolišnih aspekata i posebnosti.

4.5. Ograničenja istraživanja

Bez obzira na širinu provedenog istraživanja, postoje određena ograničenja. Svakako je jasno kako istraživanje nije provedeno nad svim osobama koje su promatrane destinacije posjetile u vremenu provedbe ankete, već samo na manjem dijelu konkretne skupine osoba. Istraživanje koje bi bilo provedeno nad svim turistima, zahtijevalo bi specifične alate, a dugi vremenski period prikupljanja i obrađivanja podataka ne bi bili u skladu s potrebama niti svrhom ovog diplomskog rada.

Sljedeće ograničenje svakako je u tome što su ispitani isključivo domaći posjetitelji odnosno stavovi stranih posjetitelja nisu uzeti u obzir.

Zbog spomenutih ograničenja, u pojedinim dijelovima treba se uzeti u obzir mogućnost iskrivljene statistike odgovora. Ipak, istraživanje koje je autorica osobno i samostalno provela daje presjek mišljenja i iskustava posjetitelja na području NP Plitvička jezera i NP Krka.

S obzirom na prirodu istraživanja te česte promjene u preferencijama i potrebama turista, ovakva vrsta istraživanja trebala bi se provoditi periodično kako bi se moglo pratiti unaprjeđenje ili pak nazadovanje određene turističke destinacije te zainteresiranost turista za istu.

Zbog svega navedenog, prvenstveno zbog postojećih ograničenja, provedeno istraživanje važno je uspoređivati s ostalim istraživanjima iste problematike. U tom slučaju, usporednom analizom podataka dobit će se vjerodostojniji statistički podatci.

5. ZAKLJUČAK

Odvijanje i organiziranje turizma u zaštićenim područjima može se smatrati jednom od najizazovnijih aktivnosti za turističke djelatnike na svim razinama. Stručnjaci moraju vrlo odmjereno donositi Plan upravljanja kako bi zadovoljili sve kriterije očuvanja prostora parka, te s druge strane moraju pružiti svojim posjetiteljima odlično iskustvo zbog kojeg će se htjeti vratiti.

Iz provedene ankete, može se zaključiti kako Uprava NP Plitvička jezera i Uprava NP Krka svoj posao odlično obavljaju, s obzirom da su posjetitelji u visokoj mjeri zadovoljni su turističkom ponudom i uslugom koja im je pružena. Prema stavovima posjetitelja, oba dva promatrana nacionalna parka dobila su prosječnu ocjenu 3,7, no može se zaključiti kako u pojedinim aspektima prednjači NP Plitvička jezera, dok u drugima ipak prednost odnosi NP Krka. Prosječne ocjene pokazuju kako u oba dva parka ima mjesta za napredak, pogotovo u ugostiteljskoj ponudi koja je u oba dva slučaja najlošije ocjenjena.

Na upravi parka i stručnjacima je zadatak da donesu odluke kojima će uslugu dodatno prilagoditi potrebama posjetitelja. U konačnici, cilj je biti bolji od konkurencije, no vrlo je važno uzeti u obzir bogatstvo i važnost flore i faune koja se nastanila na područjima upravo ovih nacionalnih parkova s obzirom da ona čini atraktivnost i razlikovni element od ostalih sudionika tržišta.

POPIS REFERENCI

Almeida – Garcia, Fernando. 2015. Resident's attitudes towards the impacts of tourism. *Tourism Management Perspectives*. *Tourism Management Perspectives* 13 (10) 33 – 40.

<https://doi.org/10.1016/j.tmp.2014.11.002> (pristupljeno 15. lipnja 2023)

Aralica, Zoran. 2014. *Turizam i gospodarstvo*. Zagreb: Institut za turizam.

Autry, Chad, Milorad M. Novičević, Michale Harvey i Edward U. Bond. 2004. Dual-perspective SWOT: a synthesis of marketing intelligence and planning. *Marketing Intelligence & Planning* 22 (1) 84-94.

<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/02634500410516931/full/html>

(pristupljeno 5. lipnja 2023.)

Council Directive 92/43 o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore. 1992. Službeni list

Europske unije L 206/7. [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:31992L0043)

[content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:31992L0043](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:31992L0043) (pristupljeno 13. svibnja 2023)

Čavlek, Nevenka, Mato Bartoluci, Darko Prebežac i Oliver Kesar. 2011. *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*. Zagreb: Školska knjiga.

Čorak, Sanda, Martin Gjurašić. 2020. *Covid-19: prijetnja i prilika za Hrvatski turizam*. Zagreb: Institut za turizam.

Dudley, Nigel, Michael Dunlop, Javier Castiblanco, Oscar Guavera, Claudia Munera, Carina Wyborn, et al. 2019. Towards future-oriented conservation: Managing protected areas in an era of climate change. *Springer Link* 48 (7) 699 – 713 <https://doi.org/10.1007/s13280-018-1121-0> (pristupljeno 25. siječnja 2023)

Eagles, Paul F.J. 2020. *Trends Affecting Tourism in Protected Areas*. *Atena: Finnish Forest Research Institute* 2.

Financijski plan JU NP Krka za 2023. godinu. 2023. JU NP Krka br. 2182 – 1- 49 – 04 / 1 – 22 - 2. <https://www.npkrka.hr/wp-content/uploads/Financijski-plan-JU-NP-Krka-2023.-2025.-2.pdf> (pristupljeno 3. svibnja 2023.)

Giddens, Anthony. 2007. *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus. d.o.o.

Godišnji program rada i financijski plana Turističke zajednice Općine Plitvička jezera za 2023. godinu. 2023. TZO Plitvička jezera – Program rada. <https://www.discoverplitvice.com/wp-content/uploads/PROGRAM-RADA-TZO-PLITVICKA-JEZERA-ZA-2023.-GODINU.pdf> (15. travanj 2023)

Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Nacionalnog parka Krka. 2022. JU NP Krka br. 2182/1 – 15/4 – 02/ 1 – 21 – 4. <https://www.npkrka.hr/wp-content/uploads/Godisnji-program-zastite-2022.-1.pdf> (pristupljeno 3. svibnja 2023.)

Governing Council 2020. *Governing Council of the United Nations Environment Programme*, preuzeto s: <https://www.un.org/en/desa/unep-governing-council> (pristupljeno 25. svibanj 2023)

Hrvatska turistička zajednica 2019. *Turizam u brojkama 2019*, preuzeto s: https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-07/HTZ%20TUB%20HR_%202019%20%281%29.pdf (pristupljeno 10. ožujka 2023)

Hrvatska turistička zajednica 2021. *Informacije o tijeku sezone*, preuzeto s: <https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/informacije-o-tijeku-sezone> (pristupljeno 26. svibanj 2023)

Institut za turizam. *Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj*. 2019. Tomas Hrvatska <https://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/TOMAS-Hrvatska-2019.pdf> (pristupljeno 5. lipnja 2023)

IUCN 2022. *Red List of Threatened Species*, preuzeto s: <https://www.iucnredlist.org> (pristupljeno 23. veljače 2023.)

Jadrešić, Vlatko. 2010. *Janusovo lice turizma: Od masovnog do selektivno-održivog turizma*. Zagreb: Plejada.

Jelić, Dušan, Marija Kuljerić, Toni Koren, Dag Treer, Dragica Šalamon, Mila Lončar, et al. 2015. *Crvena knjiga vodozemaca i gmazova*. Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša i prirode Republike Hrvatske, Državni zavod za zaštitu prirode, Hrvatsko herpetološko društvo – Hyla.

Klarić, Zoran. 2020. *Širenje korona virusa u svijetu i hrvatski turizam*. Zagreb: Institut za turizam.

Krešić, Damir. 2017. *Turizam i gospodarstvo: ekonomski aspekti turizma*. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Kružić, Nevia. 2009. Tourism and Hospitality Management - Managing Environment & Natural Resources: A Challenge for the Future. *Zagreb International Review of Economics & Business* 10 (2) 97-100 <https://hrcak.srce.hr/78704> (pristupljeno 5. lipnja 2023)

Mason Peter. 1995. *Tourism: Environment and Development Perspectives*. Oxford: Butterworth – Heinemann.

Mason Peter. 2003. *Tourism Impacts, Planning and Management*. Oxford: Butterworth – Heinemann.

Matijević, Silvio. 2019. Evaluacija kamping turizma u Republici Hrvatskoj. *Diplomski rad - Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet*. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:395948> (pristupljeno 6. travnja 2023)

Mikulić, Josip. 2022. *Je li turizam „dobar loš ili zao“ za hrvatsko gospodarstvo?* HrTurizam.hr, preuzeto s: <https://hrturizam.hr/josip-mikulic-je-li-turizam-dobar-los-ili-zao-za-hrvatsko-gospodarstvo> (pristupljeno 13. veljače 2023)

Miljković, Dubravko. 2018. Oni koji istražuju sve na planetu i okolo. *Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju* 159 (4): 389 – 393. <https://hrcak.srce.hr/clanak/327207> (pristupljeno 15. lipnja 2023)

Ministarstvo zaštite okoliša i energetike 2021. *Uprava za procjenu utjecaja na okoliš i održivo gospodarenje otpadom*, preuzeto s: <https://mingor.gov.hr/print.aspx?id=7567&url=print> (pristupljeno 15. svibanj 2023)

MINOGR – Uprava za zaštitu prirode 2020. *Postupci prethodne ocjene 2020.*, preuzeto s: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/ekoloska-mreza-natura-2000/postupci-prethodne-ocjene-2020/5689> (pristupljeno 16. svibanj 2023)

Nacionalni park Krka 2022. *Izvješće o radu – 2022 godina*, preuzeto s: <https://www.npkrka.hr/hr/o-nama/upravljanje/godisnji-program-zastite-odrzavanja-ocuvanja-promicanja-i-koristenja-np-krka/izvjesce-o-radu/> (pristupljeno 17. svibanj 2023)

Pirjevec, Boris. 1998. *Ekonomska obilježja turizma*. Zagreb: Golden marketing.

Pivčević, Smiljana. i Ante Mandić. 2012. *Potencijal turizam u revitalizaciji ruralnih područja za očuvanje i valorizaciju zavičajne baštine, Zavičajna baština i održivi razvoj – oživjeti baštinu pa živjeti od nje*. Zagreb: Mikrorad.

Plan upravljanja. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (pristupljeno 13. svibnja. 2023) <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4856>

Plitvička jezera 2022. *Godišnji izvještaj o radu JU Nacionalni park Plitvička jezera – 2022. godina*, preuzeto s: <https://np-plitvicka-jezera.hr/o-nama/dokumenti/> (pristupljeno 17. svibanj 2023)

Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama. 2013 Narodne novine br. 144. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_144_3086.html (pristupljeno 23. svibnja 2023)

Protected planet 2023. *April 2023 Update od the WDPA and WD – OECM*, preuzeto s: <https://www.protectedplanet.net/en/resources/april-2023-update-of-the-wdpa-and-wd-oecm> (pristupljeno 28. svibanj 2023)

Renko, Nataša. 2009. Strategija marketinga. *Market – Tržište* 21 (2) 269 – 271. <https://hrcak.srce.hr/53129> (pristupljeno 16. lipnja 2023)

Senčar, Petar i Kristina Bobek prema: Magaš, Dragan. 2003. *Management turističke organizacije i destinacije*. Zagreb: Mikrorad.

Službena stranica NP Krka – *Cjenik NP Krka*, preuzeto s: <https://www.npkrka.hr/wp-content/uploads/cjenik-2023.-HRV.pdf> (pristupljeno 25. veljače 2023)

Službena stranica NP Krka – *Fauna NP Krka*, preuzeto s: <https://www.npkrka.hr/hr/prirodna-bastina/zivotinjski-svijet-parka/> (pristupljeno 27. veljače 2023)

Službena stranica NP Krka – *Kulturna baština NP Krka*, preuzeto s: <https://www.npkrka.hr/hr/kulturna-bastina/> (pristupljeno 20. veljače 2023)

Službena stranica NP Krka – *Prirodna baština NP Krka*, preuzeto s: <https://www.npkrka.hr/hr/prirodna-bastina/> (pristupljeno 22. veljače 2023)

Službena stranica NP Krka – *Slapovi NP Krka*, preuzeto s: <https://www.npkrka.hr/hr/prirodna-bastina/slapovi/> (pristupljeno 27. veljače 2023)

Službena stranica NP Krka – *Vjerski turizam NP Krka*, preuzeto s: <https://www.npkrka.hr/hr/kulturna-bastina/sakralna-bastina/> (pristupljeno 25. veljače 2023)

Službena stranica NP Plitvička jezera – *Povijesna baština NP Plitvička jezera*, preuzeto s: <https://np-plitvicka-jezera.hr/prirodna-i-kulturna-bastina/kulturno-povijesna-bastina/> (pristupljeno 23. ožujak 2023)

Službena stranica NP Plitvička jezera – *Ptice NP Plitvička jezera*, preuzeto s: <https://np-plitvicka-jezera.hr/prirodna-i-kulturna-bastina/prirodna-bastina/fauna/> (pristupljeno 17. ožujak 2023)

Službena stranica NP Plitvička jezera – *Zimski turizam NP Plitvička jezera*, preuzeto s: <https://np-plitvicka-jezera.hr/planirajte-posjet/istrazite-jezera/aktivnosti/skijanje-i-sanjkanje/> (pristupljeno 2. travanj 2023)

Službene stranice NP Krka – *Općenito o NP Krka*, preuzeto s: <https://www.npkrka.hr/hr> (pristupljeno 19. veljače 202)

Službene stranice NP Krka – *Ptice NP Krka*, preuzeto s: <https://www.npkrka.hr/hr/prirodna-bastina/zivotinjski-svijet-parka/ptice/> (pristupljeno 27. veljače 2023)

Službene stranice NP Krka. <https://www.npkrka.hr/wp-content/uploads/statutjunpkrka22092014.pdf> (pristupljeno 1. lipnja 2023.)

Službene stranice NP Plitvička jezera – *Cjenik NP Plitvička jezera*, preuzeto s: <https://np-plitvicka-jezera.hr/planirajte-posjet/istrazite-jezera/cjenik/> (pristupljeno 28. travanj 2023)

Službene stranice NP Plitvička jezera – *Flora NP Plitvička jezera*, preuzeto s: <https://np-plitvicka-jezera.hr/prirodna-i-kulturna-bastina/prirodna-bastina/flora/> (pristupljeno 10. travanj 2023)

Službene stranice NP Plitvička jezera – *Općenito o NP Plitvička jezera*, preuzeto s: <https://np-plitvicka-jezera.hr> (pristupljeno 1. travanj 2023)

Službene stranice NP Plitvička jezera – *Povijesni pregled*, preuzeto s: <https://np-plitvicka-jezera.hr/znanstveno-istrazivacki-rad/povijesni-pregled/> (pristupljeno 28. travanj 2023)

Statut Javne ustanove Nacionalni park Krka. 2014. JU NP Krka

Turizam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (pristupljeno 11. srpanj 2023) <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62763>

United Nations 2020. *United Nations Environment Programme*, preuzeto s: <https://www.unep.org> (pristupljeno 26. svibanj 2023)

UNWTO 1999. Tourism Highlights. *UNWTO Publications*. <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284403011> (pristupljeno 4. travnja 2023)

Upravno vijeće NP Krka, 2022. *Plan upravljanja NP Krka*, preuzeto s: <https://www.nprka.hr/hr/o-nama/upravljanje/upravno-vijece-2/> (pristupljeno 17. svibanj 2023)

Upravno vijeće NP Plitvička jezera 2022. *Plan upravljanja NP Plitvička jezera*, preuzeto s: <https://np-plitvicka-jezera.hr/o-nama/dokumenti/> (pristupljeno 17. svibanj 2023)

US National Park Service 1999. *The National Park Service – A Brief History*, preuzeto s: <https://www.nps.gov/parkhistory/hisnps/NPSHistory/briefhistory.htm> (pristupljeno 28. svibanj 2023)

US National Park Service. *National Park Service – Yellowstone*, preuzeto s: <https://www.nps.gov/history/index.htm> (pristupljeno 26. svibanj 2023)

Zakon o izmjenama zakona o proglašenju Nacionalnog parka Krka. 1997 Narodne novine, br. 13. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_02_13_203.html (pristupljeno 15. svibnja 2023)

Zakonom o zaštiti prirode. 2019 Narodne novine br. 127. <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=27247> (pristupljeno 23. svibnja 2023)

Zaštita prirode. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (pristupljeno 11. srpanj 2023) <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=66939>

Popis ilustracija

Tablica 1. Prihodi od turizma.....	6
Tablica 2. Kategorizacija zaštićenih područja prema IUCN - u	13
Tablica 3. Dolasci i noćenja u NP Plitvička jezera	24
Tablica 4. Preferencije turista s obzirom na vrstu smještaja.....	25
Tablica 5. Broj turista u NP Krka u 2022. godini	32
Tablica 6. SWOT analiza NP Plitvička jezera	34
Tablica 7. SWOT analiza NP Krka.....	35
Tablica 8. Stupanj zadovoljstva elementima NP Plitvička jezera i NP Krka	44
Tablica 9. Stupanj slaganja s tvrdnjama vezanim uz NP Plitvička jezera i NP Krka	45
Slika 1. Raspored i rasprostranjenost zaštićenih područja u RH	12
Slika 2. Jezero Kozjak.....	20
Slika 3. Vila Izvor	21
Slika 4. Plitvička jezera u zimu.....	23
Slika 5. Skradinski buk	28
Slika 6. Roški slap.....	29
Graf 1. Eliminacijsko pitanje	37
Graf 2. Dobna struktura ispitanika.....	38
Graf 3. Stručna sprema ispitanika	38
Graf 4. Radni status.....	39
Graf 5. Vremenski period posjećenosti NP Plitvička jezera i NP Krka.....	39
Graf 6. Razlozi posjeta NP Plitvička jezera.....	40
Graf 7. Razlozi posjeta NP Krka.....	41
Graf 8. Ljestvica zadovoljstva ponudom NP Plitvička jezera	41
Graf 9. Ljestvica zadovoljstva uslugom NP Plitvička jezera.....	42
Graf 10. Ljestvica zadovoljstva ponudom NP Krka	42
Graf 11. Ljestvica zadovoljstva uslugom NP Krka	43
Graf 12. Ocjena elemenata turističke ponude i usluge u NP Plitvička jezera.....	43
Graf 13. Ocjena elemenata turističke ponude i usluge u NP Krka	44
Graf 14. Stavovi o turizmu u zaštićenim područjima kao budućnosti turizma RH	46
Graf 15. Usporedba planiranja posjeta.....	47